

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA FINANČÍ

Vliv vybraných fiskálních opatření na cenovou hladinu ČR
Selected Fiscal Measures and their Impact on Price Level in the Czech Republic

Student:

Bc. Naděžda Pjenčíková

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Tomáš Wroblowský, Ph.D.

Ostrava 2011

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra financí

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Naděžda Pjenčíková**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **6202T010 Finance**
Specializace: **00 Finance**
Téma: **Vliv vybraných fiskálních opatření na cenovou hladinu ČR**
Selected Fiscal Measures and their Impact on Price Level in the Czech Republic

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Nástroje fiskální politiky a jejich charakteristika
 3. Cenová hladina a role fiskální politiky při její determinaci
 4. Analýza vybraných fiskálních opatření a jejich dopadu na cenovou hladinu ČR
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

IZÁK, V. *Fiskální politika*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2005. 209 s. ISBN 80-245-0976-8.
MANDEL, M.; TOMŠÍK, V. *Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice*. 2. rozš. vyd. Praha: Management Press, 2008. 367 s. ISBN 978-80-7261-185-0.
WOODFORD, M. Fiscal Requirements for Price Stability. *Journal of Money, Credit and Banking*, 2001, vol. 33, No. 3, pp. 669-727. ISSN 0022-2879.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

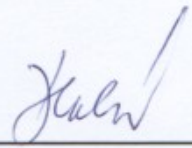
Vedoucí diplomové práce: **Ing. Tomáš Wroblowský, Ph.D.**

Datum zadání: 26.11.2010

Datum odevzdání: 29.04.2011

Ing. Iveta Ratmanová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

„Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci vypracovala samostatně. Přílohu č. 1, danou mi k dispozici, jsem samostatně doplnila.“

V Ostravě dne:

Podpis:

Obsah

1.	Úvod.....	1
2.	Nástroje fiskální politiky a jejich charakteristika	2
2.1.	Charakteristika fiskální politiky	2
2.2.	Vývoj stabilizační fiskální politiky.....	2
2.3.	Funkce a cíle fiskální politiky	4
2.4.	Nástroje fiskální politiky	5
2.4.1.	Státní rozpočet	5
2.5.	Typy fiskální politiky	7
2.6.	Účinky stabilizační fiskální politiky.....	12
2.7.	Fiskální multiplikátory	15
3.	Cenová hladina a role fiskální politiky při její determinaci.....	19
3.1.	Cenová hladina	19
3.2.	Inflace	21
3.2.1.	Typologie inflace	22
3.3.	Fiskální politika v modelu AS-AD	24
3.3.1.	Křivka agregátní poptávky.....	25
3.3.2.	Netypické tvary křivky agregátní poptávky.....	26
3.3.3.	Křivka agregátní nabídky.....	28
3.3.4.	Přizpůsobovací proces	30
3.4.	Fiskální teorie cenové hladiny	31
3.4.1.	Slabá verze.....	32
3.4.2.	Silná verze.....	34
3.5.	Zásahy státu do cen.....	35
3.6.	Fiskální politika a úroková míra	36

3.7. Cena práce	38
4. Analýza vybraných fiskálních opatření a jejich dopadu na cenovou hladinu ČR ...	41
4.1. Vývoj cenové hladiny v České republice	41
4.2. Vývoj daní a jejich vliv na cenovou hladinu	47
4.3. Cena práce v ČR	52
4.4. Shrnutí	57
5. Závěr	60
Seznam použité literatury	62
Seznam zkratk	
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
Seznam příloh	
Přílohy	

1. Úvod

Mezi nejvíce skloňovaná slova v dnešní době patří i cenová hladina. V ekonomické teorii je cenová hladina považována za monetární jev, na který může mít vliv pouze centrální banka prostřednictvím inflačního cílování a své politiky. Vliv fiskální politiky bývá považován za zcela nedůležitý a to hned ze dvou důvodů. Prvním důvodem je fakt, že inflace je čistě peněžním jevem a dle druhého důvodu je předpokládána existence tzv. „Ricardovské rovnocennosti“, dle níž mají spotřebitelé racionální očekávání, a proto fiskální politika nemůže ovlivnit agregátní poptávku a tedy ani cenovou hladinu. Avšak naproti tomuto tvrzení existují i jiné přístupy, které vliv fiskální politiky na cenovou hladinu připouštějí.

Cílem diplomové práce je popsat vlivy vybraných fiskálních opatření a jejich dopad na cenovou hladinu České republiky na základě jejího minulého vývoje.

Práce je mimo úvod a závěr členěna do tří kapitol. V první kapitole je obecně charakterizována fiskální politika. Jsou zde popsány její funkce, cíle a nástroje, které používá k dosažení stanovených cílů. Závěr kapitoly je věnován popisu účinků stabilizační fiskální politiky a fiskálních multiplikátorů.

Druhá kapitola je věnována cenové hladině a roli, kterou má fiskální politika při její determinaci. Na začátku kapitoly je charakterizována cenová hladina včetně způsobů jejího stanovení. Druhá část kapitoly obsahuje popis kanálů, kterými může vláda ovlivnit cenovou hladinu. Mezi popisované kanály patří agregátní poptávka, fiskální teorie cenové hladiny a úroková míra. Na konci kapitoly jsou také zmíněny ceny mezd, kde se hovoří o vlivu mzdových nákladů na cenovou hladinu.

V poslední kapitole jsou analyzována vybraná fiskální opatření a jejich dopady na cenovou hladinu České republiky. Kapitola začíná vývojem cenové hladiny od roku 1990 a stručným popisem faktorů, které ovlivnily její vývoj. Následuje vývoj daní, který je zkoumán od roku 2000 a charakteristika jejich vlivů na cenovou hladinu. Část této kapitoly je také věnována mzdám, kde je sledován vývoj průměrné hrubé měsíční nominální mzdy, minimální mzdy a také vývoj pojistného odváděného zaměstnavateli.

2. Nástroje fiskální politiky a jejich charakteristika

Dříve než se budeme zabývat nástroji fiskální politiky, je třeba vymezit co fiskální politika je a čím se zabývá.

2.1. Charakteristika fiskální politiky

„Fiskální politika je záměrná činnost státu reprezentovaného vládou využívající zejména státního rozpočtu k regulaci peněžních vztahů mezi státem a ostatními ekonomickými subjekty s cílem stabilizovat makroekonomický vývoj.“ (Peková, 2005, s. 396)

Fiskální politika ke své činnosti využívá stabilizační funkci veřejných financí. Je součástí stabilizační hospodářské politiky státu resp. makroekonomické politiky, s jejíž pomocí je ovlivňováno hospodářství státu jako celku. Makroekonomická hospodářská politika státu se skládá z několika částí. Mezi hlavní části se řadí fiskální politika, měnová strukturální politika, dále zde lze zařadit i devizovou, důchodovou, sociální, zdravotní a jiné dílčí politiky. Fiskální politiku provádí specifický subjekt, kterým je vláda daného státu.

Při analýze zaměření fiskální politiky se lze setkat s přístupem pozitivním a normativním. Pozitivní přístup se zabývá odhadem možných ekonomických důsledků opatření fiskální politiky. Normativní přístup naopak posuzuje navrhovaný směr využití nástrojů fiskální politiky a vyjadřuje doporučení, zda je vhodné nástroje použít.

S použitím nástrojů veřejných financí se vláda pokouší ovlivňovat důchodovou situaci ekonomických subjektů a obyvatel, chování ekonomických subjektů (spotřební i investiční) a vývoj veřejného dluhu. Aktivita, které vláda provádí, by neměly vést k tlaku na růst inflace a cenové hladiny. Zároveň by tyto aktivity neměly negativně ovlivňovat cíle měnové politiky, kterými je nízká inflace a vyrovnanost platební bilance (Peková, 2005).

2.2. Vývoj stabilizační fiskální politiky

Prvotním úkolem fiskální politiky bylo zajišťování a shromažďování peněžních prostředků pro krytí státních výdajů, kterými často byly výdaje na provoz královského dvora nebo na vedení válek. Zlom nastal až ve 30. letech 20. století jako důsledek Velké hospodářské krize, kdy se ze stabilizační fiskální politiky stal aktivní ekonomický činitel. V dnešní době slouží fiskální politika rovněž k zajišťování a shromažďování peněžních

prostředků, které jsou ale využívány v souvislosti s potřebou veřejných finančních zdrojů pro financování potřeb v oblasti zdravotnictví, sociálního zabezpečení, školství, státní správy, obrany, policie a soudnictví (Jurečka, 2010).

Autorem koncepce stabilizační fiskální politiky byl J. M. Keynes, ale o aktivní využití stabilizační fiskální politiky v hospodářské politice se ve 40. letech 20. století zasloužil především J. Tinbergen aplikací dynamických modelů při analýze ekonomických procesů.

Koncepce keynesiánské stabilizační fiskální politiky je založena na třech předpokladech:

- potřeba státních zásahů. Aktivní stabilizační politika představuje důsledek tržního selhání, které souvisí s cyklickým vývojem ekonomiky – kolísání agregátní poptávky. Dochází ke společenské neefektivnosti. V krátkém období je poptávka uspokojována stávajícími cenami. Státní regulace jsou uskutečnitelné a vláda chce a umí využívat fiskální politiku;
- je možné dosáhnout optimálního využití kapacit a zaměstnanosti;
- hlavní důraz při stabilizaci hospodářství je kladen na výdaje státního rozpočtu.

Zmíněné předpoklady jsou v poslední době často zpochybňovány. Velké diskuze se vedou zejména o účinnosti stabilizační fiskální politiky v praxi. Dalším kritizovaným problémem je, že základní keynesiánský model je spojován pouze s krátkým obdobím, nebere v potaz inflaci a změnu cen.

V průběhu let se přístup ke stabilizační fiskální politice měnil v závislosti na ekonomické situaci, na kterou měla vliv např. 2. světová válka, měnové krize, ropná krize apod.

Stabilizační fiskální politika se stala terčem kritiky ze strany monetaristů, která byla zaměřena na účinnost stabilizační fiskální politiky pouze ve vztahu k veřejným výdajům. Stát by se měl snažit minimalizovat veřejné výdaje. Protože jinak je stabilizační fiskální politika neúčinná, jelikož vláda reaguje na situaci v hospodářství se zpožděním. V posledních letech se proto prosazuje požadavek koordinovaného využívání nástrojů stabilizační fiskální a měnové politiky (Peková, 2005).

2.3. *Funkce a cíle fiskální politiky*

Někteří sociální filozofové považují hrubý domácí produkt, agregátní poptávku, zaměstnanost i jiné makroekonomické veličiny za výsledek dobrovolných rozhodnutí ekonomických subjektů a neměly by být tedy ovlivňovány aktivní hospodářskou politikou. Je-li však fiskální politika považována za účelovou a oprávněnou je třeba se zabývat i jejími funkcemi. Lze rozlišovat dvě funkce fiskální politiky, kterými jsou funkce makroekonomické a mikroekonomické.

V rámci makroekonomických funkcí je nejvýznamnější funkce stabilizační. Tato funkce je založena na odstraňování odchylek skutečného produktu od produktu potencionálního pomocí ovlivňování vládních příjmů a výdajů. Tento princip lze vysvětlit taky na procesu uzavírání deflační nebo inflační mezery za pomoci změn celkových výdajů a celkových příjmů. Mezi výdaje pak lze zařadit spotřebu domácností, hrubé soukromé investice, výdaje vlády na nákup výrobků a služeb a čistý export. Nejčastějším příjmem jsou daně.

Mezi mikroekonomické funkce patří funkce alokační a redistribuční. Funkce alokační se zabývá soustředěním a vynakládáním finančních prostředků na úhradu produkce veřejných statků. Tato funkce také zahrnuje ovlivňování alokace výrobních faktorů v souvislosti s existencí externalit. Funkce redistribuční nebo také přerozdělovací má za úkol zmírnit nerovnosti v tržním přerozdělování důchodu. Redistribuce by ale neměla přesahovat hranici účelné solidarity, jelikož pak by mohla způsobit oslabení odpovědnosti občanů za sebe sama.

Rozlišují se dvě skupiny cílů fiskální politiky, kterými jsou cíle zprostředkující a hlavní. Vláda se snaží za pomoci používaných nástrojů, kterými jsou vládní příjmy a výdaje, ovlivňovat cíle zprostředkující a ty mají následně přispět ke splnění cílů hlavních. Zprostředkujícími cíly jsou agregátní poptávka a agregátní nabídka. Tyto faktory mají svou skladbou a velikostí vytvářet zázemí pro splnění hlavních cílů. Hlavní cíle, které jsou předmětem fiskální politiky, jsou ekonomický růst, plná zaměstnanost, stabilita cen a vnější ekonomická rovnováha. (Jurečka, 2010)

2.4. *Nástroje fiskální politiky*

Důležitým nástrojem stabilizační fiskální politiky je státní rozpočet. Pro zmenšení nebo vyloučení produkční mezery jsou používány změny ve struktuře příjmů nebo výdajů a pro dosažení stanoveného makroekonomického cíle je používáno plánované saldo státního rozpočtu.

Nástroje fiskální politiky se rozlišují dle toho, zda je výše, struktura a změna příjmů a výdajů státního rozpočtu výsledkem jednorázových rozhodnutí anebo vyplývají z vývoje ekonomiky. V takovémto případě se rozlišují automatické vestavěné stabilizátory a diskreční opatření.

Automatické vestavěné stabilizátory jsou dlouhodobá opatření, která po jejich zabudování působí automaticky proticyklicky. Tato opatření tedy nevyžadují žádná jiná rozhodnutí hospodářsko-politického centra. Mezi automatické stabilizátory patří progresivní daň, pojištění v nezaměstnanosti, dávky v nezaměstnanosti, systém sociálních dávek apod. Problémem těchto stabilizátorů je, že často nepůsobí stoprocentně a to kvůli vlivu multiplikačního efektu.

Jelikož automatické vestavěné stabilizátory nepůsobí zcela bezchybně, využívá vláda i diskreční opatření. Diskreční opatření představují jednorázová opatření, kterými jsou jednorázové změny daňového systému (změny soustavy daní, sazeb daní apod.) a změny ve výdajích státního rozpočtu (změny v systému sociálních dávek, dotací apod.). (Peková, 2005)

2.4.1. *Státní rozpočet*

Každý stát disponuje jistými příjmy, které získává od domácností a firem převážně formou daní případně formou nejruznějších poplatků. Na druhé straně stát musí takto získané peněžní prostředky vynakládat na své běžné výdaje. Výdaje státu jsou spojeny především se státní správou, sociálním zabezpečením, zdravotnictvím, školstvím, kulturou nebo obranou země. Stát vynakládá finanční prostředky také do oblasti ekonomiky, kde financuje nejruznější klíčové investice.

Státní rozpočet navrhuje ministerstvo financí. Návrh státního rozpočtu je pak vládou předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky ke schválení. (Jurečka, 2010)

Příjmy státního rozpočtu

Většinu příjmů, které do státního rozpočtu plynou, jsou získávány prostřednictvím daní.

„Daň představuje přesun peněžních prostředků od soukromého k veřejnému sektoru.“
(Jurečka, 2010, s. 901) Dle definic se daní rozumí povinná, nenávratná, neúčelová, neekvivalentní, pravidelná peněžní platba do veřejného rozpočtu.

Dle daňového systému jsou rozlišovány dva základní typy daní – přímé a nepřímé. Přímé daně odčerpávají části peněžních prostředků z důchodů poplatníků. Nejčastějšími typy přímých daní je osobní důchodová daň, daň ze zisku firem a daň majetková.¹ Nepřímé daně představují daně, které jsou od domácností nebo firem vybírány při nákupu statků. Tyto daně jsou součástí ceny statku. Typickým příkladem nepřímé daně je daň spotřební a daň z přidané hodnoty.

Dle metodiky OECD jsou mezi daně zařazovány i příspěvky na sociální zabezpečení. Do těchto příspěvků patří příspěvky na sociální a zdravotní pojištění a na státní politiku zaměstnanosti.

Dle vlivu na vztah mezi vývojem peněžních příjmů domácností a firem a jejich skutečným disponibilním důchodem se daně člení na daně lineární, progresivní a regresivní. V případě daní lineárních je podíl daní na celkových peněžních důchodech neměnný stejně jako sazby daní. U progresivních daní² roste daňová sazba spolu s růstem peněžních důchodů. Pokud sazby daně s růstem důchodu klesají, jedná se o regresivní daň. (Jurečka, 2010)

Výdaje státního rozpočtu

Výdaje, jež plynou ze státního rozpočtu, jsou úzce spojeny s funkcemi fiskální politiky a jsou vynakládány především do oblasti zdravotnictví, školství, kultury, výzkumu, státní správy, obrany, vnitřní bezpečnosti, ochrany životního prostředí apod. U vládních výdajů je důležité si uvědomit rozdíl mezi vládními výdaji a vládními nákupy výrobků a služeb. Do vládních výdajů jsou zařazovány i transferové platby, které jsou od nákupu výrobků

¹ Daně bývají nejčastěji vybírány srážkou (daň z příjmů z pracovního poměru) nebo na základě daňového přiznání (daň z příjmu z jiných zdrojů).

² Progresivní daně se dále dělí na přímou progresi (celá zdaňovaná částka je daněna vyšší sazbou) a na progresi klouzavou (vyšší daňová sazba je použita na tu část základu daně, která převyšuje základ zdaňovaný nižší daňovou sazbou).

a služeb odlišné v tom, že se jedná o jednosměrné platby ze státního rozpočtu, které nemají žádnou protihodnotu. (Jurečka, 2010)

Vládní nákupy zboží a služeb mají vliv na celou agregátní poptávku. Ve většině případů jde o běžné a kapitálové výdaje státního rozpočtu, které jsou vynakládány na veřejné investice, veřejné výdajové programy, výdaje na organizaci a financování veřejně prospěšných prací, projekty veřejné zaměstnanosti apod. Takovéto výdaje tvoří značnou část výdajů státního rozpočtu, ale ve vyspělých zemích se na výdajích podílí z větší části výdaje na transfery obyvatelstvu.

Transfery na rozdíl od vládních nákupů neovlivňují růst agregátní poptávky v plné výši. Prostřednictvím transferů je zvyšován disponibilní důchod obyvatelstva, kdy je určitá možnost, že bude část transferů uspořena. Peněžní transfery ze SR mají vliv na agregátní poptávku, je tedy ovlivněna tzv. mezním sklonem k úsporám. *„Mezní sklon k úsporám udává, o kolik vzrostou úspory, jestliže důchod (příjem) vzroste o jednu dodatečnou peněžní jednotku (úspory se chápou v keynesiánském modelu jako rozdíl mezi důchodem a výdaji na spotřebu. Vliv na agregátní poptávku bude tím větší, čím bude vyšší mezní sklon ke spotřebě. Mezní sklon ke spotřebě uvádí, o kolik vzroste spotřeba, jestliže důchod (příjem) vzroste o jednu dodatečnou jednotku (tzn. kolik subjekt vydá na spotřebu z dodatečné peněžní jednotky).“* (Peková, 2005, s. 405) Transfery bývají považovány za tzv. záporné daně, jelikož mají nepřímý vliv na agregátní poptávku. Existují také čisté daně, které představují daně po odečtení transferů. (Peková, 2005)

2.5. Typy fiskální politiky

Dle původní keynesovské makroekonomické teorie, na které je založena aktivní fiskální politika, vykazují vyspělé tržní ekonomiky sklon k nerovnováze mezi agregátní poptávkou a agregátní nabídkou. Vývoj takovéto nerovnováhy podléhá cyklickým výkyvům. Úkolem vlády je tedy za pomoci fiskální politiky nerovnosti mezi agregátní poptávkou a nabídkou vyrovnávat a tím neutralizovat cyklické výkyvy.

Vláda je schopna ovlivnit všechny složky agregátní poptávky (AD) - spotřeba, investice, vládní výdaje a čistý export.

$$Y = C + I + G + NX, \quad (2.1)$$

kde Y = důchod, C = spotřeba soukromého sektoru, I = soukromé investice, G = výdaje státního rozpočtu na spotřebu a investice a NX = čistý export (rozdíl mezi exportem a importem). (Peková, 2005)

Pomocí daňové sazby vláda ovlivňuje osobní důchody a tím i spotřebu. V případě, že se změní míra zdanění zisku firem, dojde k ovlivnění množství investic. V případě zavedení subvencí exportérům je podpořen export a v případě zavedení cla je ovlivněn import. (Jurečka, 2010)

Stabilizační fiskální politika má za cíl provádět expanzivní nebo restriktivní politiku, v závislosti na fázích hospodářského cyklu. Na základě prováděné stabilizační fiskální politiky jsou vybírány dílčí nástroje. Existují tři typy stabilizační fiskální politiky: expanzivní, restriktivní a neutrální³. (Peková, 2005)

Expanzivní stabilizační fiskální politika

Při expanzivní stabilizační fiskální politice jsou využívány tři typy nástrojů: přímé, nepřímé a jejich kombinace. Při využívání přímých nástrojů je ovlivňován růst agregátní poptávky prostřednictvím zvyšování výdajů státního rozpočtu. Jde o tzv. klasické nástroje stabilizační fiskální politiky. U nepřímých nástrojů je využíváno změn v oblasti daní. Pomocí snižování daňových sazeb je pozitivně ovlivňována soukromá spotřeba a investice, jelikož je tímto krokem zvyšováno množství disponibilních finančních zdrojů soukromého sektoru. Pokud je použita kombinace přímých a nepřímých nástrojů je také plánovitě připuštěn deficit státního rozpočtu.

Důsledkem expanzivní stabilizační fiskální politiky bývá finanční nerovnováha, neboli schodek státního rozpočtu (deficit). (Peková, 2005)

Restriktivní stabilizační fiskální politika

Restriktivní stabilizační fiskální politika se používá v případě, kdy je potřeba zpomalit „přehřátou“ konjunkturu. I zde jsou využívány nástroje přímé, nepřímé a jejich kombinace. Restriktivní nástroje jsou v podstatě opakem nástrojů expanzivních. U přímých nástrojů

³ O neutrální politice se mluví v případě, pokud se účinky stabilizační fiskální politiky kompenzují.

je využíváno snižování výdajů státního rozpočtu, u nepřímých nástrojů jde o podporu růstu příjmů státního rozpočtu (především daňových) a u kombinace obou nástrojů se usiluje o dosažení přebytku státního rozpočtu.

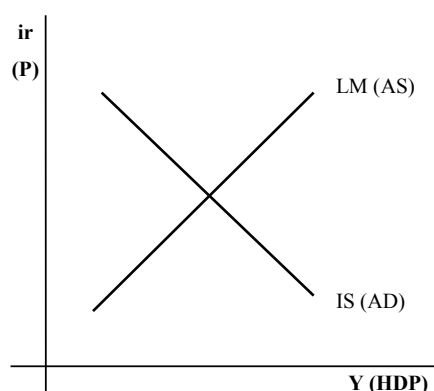
Fiskální restrikce způsobuje finanční nerovnováhu, resp. přebytek státního rozpočtu. (Peková, 2005)

Účinky restriktivní a expanzivní fiskální politiky lze při jistém zjednodušení zobrazit pomocí modelu AS-AD, resp. IS-LM, kde trh zboží představuje křivka agregátní poptávky AD (IS v modelu IS-LM) a trh peněz křivka agregátní nabídky AS (LM v modelu IS-LM). Křivka AD má klesající sklon, jelikož s rostoucími cenami klesá poptávka. Křivka AS je na rozdíl od křivky AD rostoucí, neboť s rostoucími cenami roste nabídka. „*Metodický přístup je založen na principech Walrasovy teorie všeobecné rovnováhy – tzn., jsou-li v uzavřené ekonomice tři rozdílné trhy, přičemž dva z nich jsou v rovnováze, musí být v rovnováze i třetí trh. Keynesiánským předpokladem je existence tří trhů: trhy zboží, trhy peněz a obligací.*“ (Peková, 2005, s. 407)

Model IS-LM

Model IS-LM se zabývá vzájemným vztahem mezi úrokovou mírou i a důchodem Y .

Graf 2.1: Model IS-LM

Zdroj: PEKOVÁ, J. Veřejné finance. Úvod do problematiky. 3.přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2005, s. 407.

Křivka IS představuje situaci na trhu zboží, znázorňuje tedy množinu kombinací hodnot důchodu Y a úrokové míry za předpokladu, že reálné investice jsou v rovnováze s úsporami. Rovnováha na trhu zboží lze znázornit následující rovnicí:

$$I + G = S + T, \quad (2.2)$$

kde I = investice, G = vládní výdaje, S = úspory a T = daně.

Pokud jsou body na křivce IS, je trh zboží a služeb v rovnováze. V případě, že jsou body nad křivkou IS, je úroveň reálného produktu při dané úrokové míře příliš vysoká a tím dochází k převaze nabídky a produkt klesá na rovnovážnou úroveň. Pakliže jsou body pod křivkou IS, je úroveň reálného produktu při dané úrokové míře příliš nízká, tím dojde k převaze poptávky a k tvorbě vynucených úspor, což způsobí růst produktu na rovnovážnou úroveň.

Sklon křivky IS je závislý na citlivosti reálných investic na změnu reálné úrokové sazby. Posuny této křivky způsobují stabilizační opatření fiskální politiky.

Trh kapitálu znázorňuje křivka LM. Křivka LM je množinou bodů, které jsou kombinací hodnot úrokové míry a důchodu (HDP) za předpokladu, že reálná poptávka po penězích je v rovnováze s reálnou peněžní nabídkou.

Jsou-li body na křivce LM, jsou peníze v rovnováze. Pohybují-li se body nad křivkou LM, je úroková míra na dané úrovni reálného produktu příliš vysoká, což způsobí pokles poptávky po penězích a také pokles úrokové míry až na rovnovážnou úroveň. V případě, kdy se body nacházejí pod křivkou LM, je úroková míra pro danou úroveň reálného produktu příliš nízká, to způsobí růst poptávky po penězích a následně růst úrokové míry na rovnovážnou úroveň. (Peková, 2005)

Model AS-AD

Model AS-AD vysvětluje vztahy mezi cenovou hladinou P a hrubým domácím produktem HDP. Tento model představuje rovnováhu mezi agregátní poptávkou (AD) a agregátní nabídkou (AS).

„Agregátní poprávka představuje celkové poptávané množství zboží a služeb pro konečnou spotřebu v daném státě za určité časové období (různé cenové hladiny).“

(Peková, 2005, s. 408) Přičemž křivka znázorňující agregátní poptávku je množinou všech kombinací cenové hladiny P a reálného výstupu Y , neboli po jakém agregátní výstupu jsou subjekty ochotny se poptávat při dané cenové hladině.

„Agregátní nabídka představuje celkové nabízené množství zboží a služeb pro konečnou spotřebu v daném státě za určité časové období (různé cenové hladině).“ (Peková, 2005, s. 408). Křivka agregátní nabídky znázorňuje množinu všech možných spojení cenové hladiny P a reálného výstupu Y , tedy jaký agregátní výstup při dané cenové hladině jsou firmy ochotny nabídnout.

V krátkém období je dosahováno mimořádných zisků a růstu agregátního výstupu, jelikož ještě nedochází k zahrnutí růstu cen vstupů do cen výstupů. V dlouhém období to již neplatí, a proto je růst agregátního výstupu ovlivňován disponibilními výrobními kapacitami a pracovními silami. (Peková, 2005)

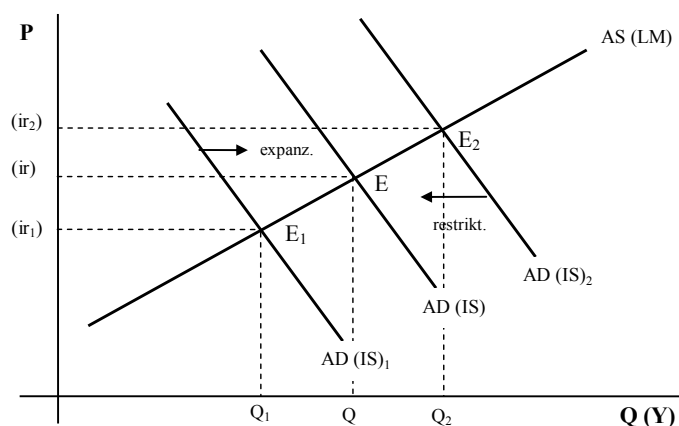
Všeobecná rovnováha

Fiskální politika by se měla svými rozhodnutími snažit dosáhnout všeobecné rovnováhy na trhu zboží a služeb na úrovni reálného produktu a to tehdy, kdy jsou využívány existující výrobní kapacity a je optimální zaměstnanost.

Při fiskální expanzi dochází k růstu výstupu Y i cenové hladiny P , přičemž se křivka $IS (AD)_1$ posouvá vpravo. Fiskální restrikce posune křivku $IS (AD)_2$ vlevo a tím dojde k poklesu výstupu i cenové hladiny.

Při fiskální expanzi vláda přímo ovlivní růst vládních výdajů a nepřímo spotřebu a investice soukromého sektoru nejčastěji prostřednictvím snížením daní anebo růstem vládních výdajů (transferů). V případě restriktivní fiskální politiky vláda přímo ovlivní pokles vládních výdajů a nepřímo spotřebu a investic soukromého sektoru obdobným způsobem jako při expanzivní fiskální politice. (Peková, 2005)

Graf 2.2: Expanzivní a restriktivní stabilizační fiskální politika

Zdroj: PEKOVÁ, J. Veřejné finance. Úvod do problematiky. 3.přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2005, s. 410.

2.6. Účinky stabilizační fiskální politiky

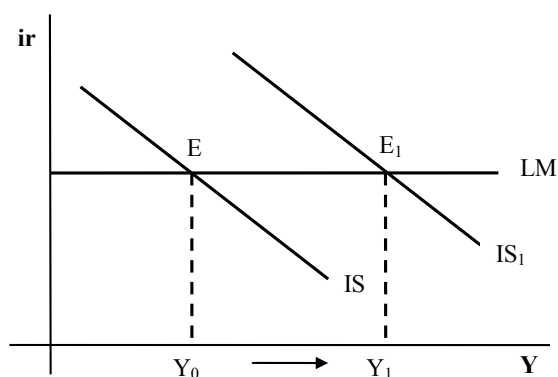
Pro názorné zobrazení účinků fiskální politiky se využívá model IS-LM. Do jaké míry je fiskální politika účinná vyjadřuje velikost posunu křivky IS, na kterou působí:

- síla původního fiskálního opatření na straně výdajů a příjmů státního rozpočtu,
- velikost fiskálního multiplikátoru, který ovlivňuje výslednou účinnost jednotkové změny ve výdajích či v daních,
- sklon křivky LM, který má vliv na úrokovou míru.

Dle sklonu LM lze sledovat dva extrémní případy vlivu stabilizační fiskální politiky na výši produktu.

Prvním případem je situace, kdy je sklon křivky LM horizontální. V tomto případě je stabilizační fiskální politika maximálně účinná, jelikož provedená opatření stabilizační fiskální politiky vedou k růstu produktu, aniž by došlo k nárůstu úrokové míry. Tuto situaci znázorňuje graf 2.3.

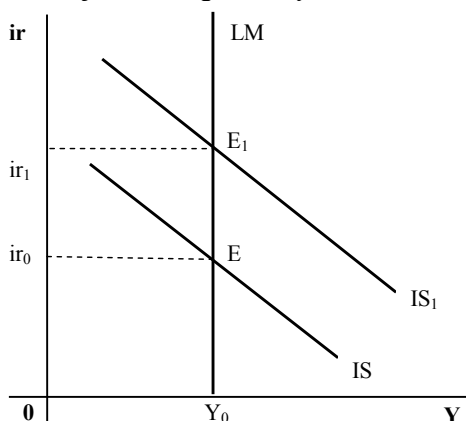
Graf 2.3: Účinnost stabilizační fiskální politiky - plochá křivka LM

Zdroj: PEKOVÁ, J. Veřejné finance. Úvod do problematiky. 3.přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2005, s. 411.

Druhým případem je situace, kdy je křivka LM vertikální. V tomto případě je stabilizační fiskální politika maximálně neúčinná. Politika, kterou vláda v tomto případě provádí, nejen že nevede k růstu produktu, ale navíc dochází k nárůstu úrokové míry.

Graf 2.4: Účinnost stabilizační fiskální politiky - strmá křivka LM

Zdroj: PEKOVÁ, J. Veřejné finance. Úvod do problematiky. 3.přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2005, s. 411.

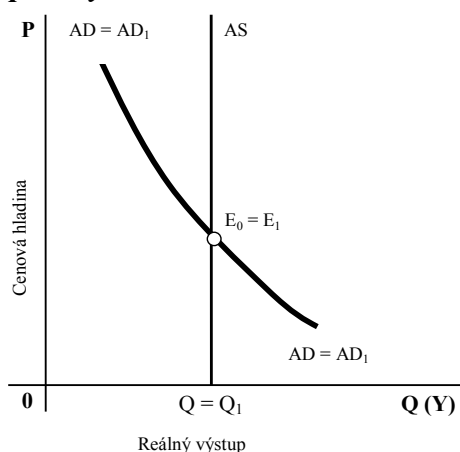
Případy uvedené výše představují obecné situace, které se projevují vertikálním tvarem křivky AD. Tato problematika je později popsána v části věnující se netypickým tvarům křivky AD.

Růst výdajů státního rozpočtu má vliv na růst důchodu i úrokové míry. Avšak čím je úroková míra vyšší, tím více vytlačuje investiční výdaje soukromého sektoru, jelikož ten raději vyšší úrokové míry využije pro nákup dluhopisů namísto vlastních investic,

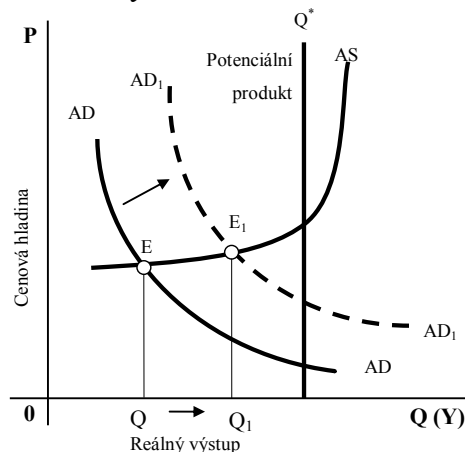
což zároveň způsobí pokles poptávky po investičních úvěrech. Tento vytěšňovací efekt tlumí expanzivní účinek výdajů státního rozpočtu. Z toho vyplývá, že míra vytěšnění soukromých investic závisí na citlivosti investic na úrokovou míru. Čím více je křivka LM strmější, tím je vytěšňovací efekt větší a naopak. Vytěšňovací efekt, který znázorňuje graf 2.5, je zobrazen pomocí modelu AS-AD, jelikož model IS-LM nebere v úvahu změny ve velikosti agregátní cenové hladiny. V tomto případě má na účinnosti stabilizační fiskální politiky vliv sklon křivky AS.

Graf 2.5: Vytěšňovací efekt

a) úplné vytěšnění

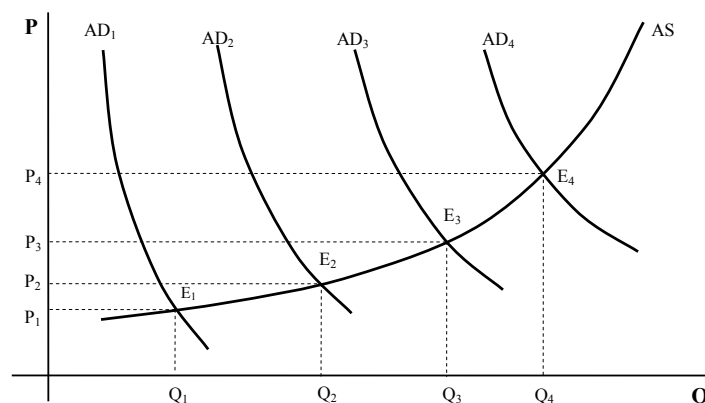
b) částečné vytěšnění

Zdroj: PEKOVÁ, J. Veřejné finance. Úvod do problematiky. 3.přepřac. vyd. Praha: ASPI, 2005, s. 412.

Graf 2.5 a) týkající se úplného vytěšnění, vláda zvýšila výdaje na nákup zboží a služeb v situaci, kdy je křivka agregátní nabídky (AS) vertikální. Agregátní poptávka je ovlivněna pouze penězi a křivka agregátní poptávky (AD) se posouvá. Celkový produkt v takovémto případě není vládními výdaji ovlivněn. Nástroje, kterými se vláda snaží ovlivnit ekonomiku, doprovází zvýšení poptávky po penězích. V případě, kdy je nabídka fixní, rostou úrokové míry a to způsobuje pokles investic ve výši vládních výdajů. Pokud ale v ekonomice existují nevyužité zdroje, může fiskální expanze vést k růstu investic.

Graf 2.6: Změny účinnosti stabilizační fiskální politiky

Zdroj: PEKOVÁ, J. Veřejné finance. Úvod do problematiky. 3.přepřac. vyd. Praha: ASPI, 2005, s. 413.

Tzv. keynesiánský prostor předpokládá existující nevyužité kapacity (křivka AS je plochá) a tak se veškeré posuny křivky AD promítnou do nárůstu reálného produktu Q . Pokud se ale křivka AS nachází v tzv. neoklasickém poli, je tedy v blízkosti optimálního produktu (křivka AS je strmá), pak se veškerý posun křivky AD promítne jen do zvýšení cenové hladiny a způsobuje tak inflaci.

Zastánci keynesiánského myšlení prosazují zásahy vlády do ekonomiky. Zastávají názor, že je fiskální expanze účinná, neboť vede k růstu produktu. Existuje spekulativní poptávka po penězích a celková poptávka po penězích je vysoce citlivá na úrokovou míru. Na rozdíl od keynesiánců monetaristé prosazují pasivitu vlády v ovlivňování ekonomiky. Drží se názoru, že spekulativní poptávka po penězích neexistuje nebo je nevýznamná. Celková poptávka po penězích je necitlivá na úrokovou míru, předpokládá se vertikální tvar křivky LM a proto je fiskální expanze téměř neúčinná a veškeré zásahy se promítají skoro výhradně do růstu úrokové míry. (Peková 2005)

2.7. Fiskální multiplikátory

Účinky stabilizační fiskální politiky ovlivňují multiplikační procesy. „*Multiplikátor je výsledná změna endogenní proměnné – reálného produktu v důsledku jednotkové změny exogenní veličiny – např. výdaje, daně. Fiskální multiplikátory zkoumají předpokládanou změnu agregátní poptávky v důsledku operací ve výdajích a příjmech SR (jejich zvýšení či snížení).*“ (Peková, 2005, s. 414)

Multiplikační účinky ovlivňují mezní sklon ke spotřebě, mezní sklon k importu, mezní sazby důchodového zdanění, citlivost poptávky po penězích na změnu nominální úrokové míry a citlivost reálných investic na změnu nominální úrokové sazby. (Peková, 2005)

Prostý výdajový multiplikátor

Prostý výdajový multiplikátor je nejjednodušší model pouze se dvěma sektory, kterými jsou domácnosti a podniky. Agregátní poptávka je tedy tvořena spotřebními a investičními výdaji a lze ji vyjádřit následovně:

$$AD = C_a + cY + I, \quad (2.3)$$

kde AD = agregátní poptávka, C_a = autonomní část spotřebních výdajů, c = sklon ke spotřebě, Y = důchod (produkt) a I = investice.

Podmínka rovnováhy je splněna za předpokladu, že se produkt rovná agregátní poptávce $Y = AD$. Na základě splnění této podmínky dostaneme rovnici pro Y :

$$Y = \frac{1}{1-c} (C_a + I), \quad (2.4)$$

kde zlomek $1/1-c$ vyjadřuje prostý výdajový multiplikátor.

Prostý výdajový multiplikátor vyjadřuje množství, o které naroste rovnovážná úroveň produktu při zvýšení autonomní poptávky ($C_a + I$) o jednotku. Je tedy zřejmé, že s rostoucím sklonem ke spotřebě klesá jmenovatel zlomku a tím se zvyšuje hodnota celého zlomku. V případě vysokého sklonu ke spotřebě bude velká část dodatečné peněžní jednotky produktu spotřebována, což způsobí vyšší nárůst poptávky. (Izák, 2005)

Multiplikátor s důchodovou daní

V tomto případě se pracuje s třísektorovým modelem, kde mimo domácností a podniků existuje i stát. Stát vybírá daně TA , poskytuje transferové platby TR a nakupuje zboží od soukromého sektoru. Agregátní poptávka lze v takovémto případě popsat rovnicí 2.5:

$$AD = C_a + c(Y + TR - TA) + I + G, \quad (2.5)$$

v případě existence důchodové daně $t = TA/Y$ je možno agregátní poptávku vyjádřit jako:

$$AD = C_a + c(Y + TR - tY) + I + G, \quad (2.6)$$

po dosazení podmínky $AD = Y$ dostaneme rovnici 2.7:

$$Y = \frac{1}{1-c(1-t)} (C_a + cTR + I + G), \quad (2.7)$$

kde zlomek $1/(1-c(1-t))$ vyjadřuje multiplikátor s důchodovou daní.

Na základě konstrukce předešlých multiplikátorů lze vyvodit, že multiplikátor s důchodovou daní je menší než prostý výdajový multiplikátor, jelikož důchodové daně jsou jistým únikovým kanálem z koloběhu důchodu. (Izák, 2005)

Multiplikátor s částečnou závislostí transferů na důchodu

Transfery vyplácené domácnostem nejsou úplně autonomní, ale jsou nepřímo závislé na vyplácených důchodech. S rostoucími důchody dochází k poklesu poskytovaných transferových plateb a naopak. Tento vztah lze vyjádřit jako:

$$TR = TR_a - trY, \quad (2.8)$$

kde tr = sklon k transferům a musí být větší než 0.

Agregátní poptávka lze následně po úpravách vyjádřit jako:

$$AD = C_a + I + G + cTR_a + c(1 - t - tr)Y. \quad (2.9)$$

Po zahrnutí rovnovážné podmínky $AD = Y$ dostaneme:

$$Y = \frac{1}{1-c(1-t-tr)} (C_a + I + G + cTR_a), \quad (2.10)$$

kde zlomek $1/(1-c(1-t-tr))$ představuje multiplikátor s částečnou závislostí transferů na důchodu.

Z velikosti zlomku lze odvodit, že tento multiplikátor je menší než oba předešlé multiplikátory. Obdobně jako důchodová daň i transfery částečně působí jako jistý stabilizátor při výkyvech úrovně produktu. (Izák, 2005)

3. Cenová hladina a role fiskální politiky při její determinaci

3.1. Cenová hladina

Cenová hladina představuje vážený průměr cen zboží a služeb v hospodářské soustavě, které jsou ve sledovaném období nakupovány a prodávány, měřený za pomoci cenových indexů. Nejčastěji používanými cenovými indexy jsou index spotřebitelských cen, index cen výrobců a implicitní cenový deflátor.

Index spotřebitelských cen

Index spotřebitelských cen (CPI – Consumer Price Index) představuje změnu cen výrobků a služeb, které kupují domácnosti. „Měření vývoje cenové hladiny pomocí tohoto indexu je založeno na srovnání nákladů na nákup typického spotřebního koše výrobků a služeb ve dvou srovnávaných obdobích. Spotřební koš je souborem výrobků a služeb spotřebovávaných typickou domácností.“ (Jurečka, 2010, s. 113) Při výpočtu jsou srovnávány náklady na pořízení zvoleného spotřebního koše v běžném období s náklady na pořízení téhož koše v roce základním (výchozím). Postupuje se dle vzorce:

$$\text{CPI} = \frac{\text{hodnota daného spotřebního koše v cenách běžného roku}}{\text{hodnota daného spotřebního koše v cenách základního období}} \cdot 100. \quad (3.1)$$

Hodnoty daných spotřebních košů se vypočtou tak, že množství každého výrobku nebo služby je vynásobeno jeho cenou v příslušném období. Pokud je hodnota indexu vyšší než 100%, znamená to, že cenová hladina vzrostla.

CPI lze také vyjádřit pomocí vzorce:

$$\text{CPI} = \frac{\sum Q_0 \cdot P_1}{\sum Q_0 \cdot P_0} \cdot 100, \quad (3.2)$$

kde Q_0 = spotřební koš v základním období, P_0 = ceny statků spotřebního koše v základním období, P_1 = ceny statků spotřebního koše v běžném období, v němž je cenová hladina měřena.

Struktura spotřebního koše je stanovena na základě průzkumu spotřebitelských zvyklostí a statistik rodinných účtů. Jednotlivým výrobkům a službám, které reprezentují spotřebitelský koš, jsou přiřazeny váhy v koši⁴. Struktura spotřebitelského koše je průběžně aktualizována, s tím že jsou vyřazovány produkty, u kterých podíl na výdajích obyvatelstva poklesl, a naopak jsou zařazovány produkty, jejichž podíl na výdajích obyvatelstva vzrostl.

Obdobou vzorce 3.2, někdy nazývaného indexem Laspeyresovým, je index Paascheho. Paascheho index již bere v úvahu možnost substituce spotřebních statků za statky levnější, což odstraňuje jistou míru nadhodnocení cenového růstu. Paascheho index lze zapsat následujícím vzorcem:

$$CPI_{pa} = \frac{\sum Q_1 \cdot P_1}{\sum Q_1 \cdot P_0} \cdot 100, \quad (3.3)$$

kde Q_1 = aktualizovaný spotřební koš.

Paascheho index zcela neřeší proces substituce, i když se v čitateli i jmenovateli používá aktualizovaný spotřební koš, a proto se většinou využívá Laspeyresův index. (Jurečka, 2010)

Index cen výrobců

Index cen výrobců (PPI – Producer Price Index) se někdy nazýván „cenovým indexem vstupů“, je méně používaným cenovým indexem. Index PPI zachycuje vývoj cen vstupů do výroby a používá se převážně k prognózování inflace. Hodnoty PPI se počítají obdobně, jako hodnoty CPI s tím rozdílem, že koše statků jsou tvořeny pouze statky produktivními (suroviny, energie, práce...). (Jurečka, 2010)

Implicitní cenový deflátor

Implicitní cenový deflátor (IPD – Implicit Price Deflator) je počítán za pomoci nominálního a reálného HDP, což ukazuje následující vzorec:

$$IPD = \frac{\text{nominální HDP}}{\text{reálný HDP}} \cdot 100. \quad (3.4)$$

⁴ V roce 2010 bylo dle Českého statistického úřadu ve spotřebním koši pro výpočet indexů spotřebitelských cen zahrnuto v úhrnu 714 reprezentantů, kteří byli členěni do 12 hlavních oddílů. (ČSÚ, 2011)

Nominální HDP představuje hrubý domácí produkt běžného roku vyjádřený v běžných cenách daného roku. Reálný HDP pak vyjadřuje hrubý domácí produkt běžného roku vyjádřený v cenách stálých, neboli v cenách výchozích.

Na rozdíl od CPI zahrnuje IPD všechny statky, jež jsou v ekonomice zastoupeny, což způsobí, že tento index je přesnější. IPD se však nepoužívá k výpočtu reálného produktu z produktu nominálního, jelikož při výpočtu se počítá s reálným HDP. Pokud tedy má být výsledkem vývoj cenové hladiny, musí se HDP z běžného období ocenit cenami základního období, aby byla získána hodnota reálného HDP a mohla být porovnávána s nominálním protějškem. Výsledné hodnoty svědčící o vývoji cenové hladiny vyplynou implicitně z tohoto srovnání – implicitní cenový deflátor. (Jurečka, 2010)

Jelikož je index spotřebitelských cen (Laspeyresův vzorec) nejběžnější metodou při výpočtu cenové hladiny budeme i nadále v této práci vycházet z hodnot cenové hladiny, získaných tímto způsobem výpočtu.

3.2. Inlace

Dle vývoje hodnot cenové hladiny lze hovořit o inflaci nebo o deflaci⁵. Jelikož se ale s deflací v dnešní době příliš nesetkáme, budeme se dále zabývat pouze inflací.

„Inlace je nepřetržitý růst agregátní cenové hladiny v čase, který zachvacuje všechna zboží a služby.“ (Mach, 2001, s. 281)

Takovéto zvyšování cenové hladiny způsobuje snižování kupní síly peněz, která se vyvíjí nepřímo úměrně s vývojem cenové hladiny. Inlace se v praxi měří pomocí cenových indexů, které byly vysvětleny již výše.

Existuje několik druhů inflace:

- dezinflace, která představuje snižování míry inflace,
- akcelerující inflace, která je opakem dezinflace a tedy zvyšování míry inflace,
- stagflace, v takovéto situaci ekonomika stagnuje, tzn., že při neměnném reálném produktu dochází k růstu cenové hladiny,

⁵ Deflace představuje takovou situaci v ekonomice, kdy dochází k poklesu cenové hladiny.

- slumpflace, kombinuje pokles reálného produktu a růst cenové hladiny. (Jurečka, 2010)

Míra inflace

„Míra inflace se rovná procentní změně cenového indexu za určité období. Vypočítá se jako rozdíl cenového indexu běžného a základního období, dělený cenovým indexem základního období. Výsledek násobíme stem.“ (Jurečka, 2010, s.116)

Pokud se pro výpočet míry inflace použije index spotřebitelských cen, bude výpočet vypadat následovně:

$$\text{Míra inflace} = \frac{\text{CPI}_t - \text{CPI}_{t-1}}{\text{CPI}_{t-1}} \cdot 100. \quad (3.5)$$

Příčiny inflace

„Inflace je v zásadě monetárním tzv. peněžním jevem, vyvolaným tím, že množství peněz v ekonomice roste rychleji než reálný produkt ekonomiky.“ (Jurečka, 2010, s. 118)

Pokud by měly být stanoveny konkrétnější faktory působící na inflaci, dalo by se mezi ně zařadit např.: deficitní financování státního rozpočtu, převaha investic nad úsporami, rychlejší růst mezd než růst produktivity práce, monopolní (oligopolní) struktura ekonomiky, devalvace měny, příliv spekulativního kapitálu, inflační očekávání ekonomických subjektů apod. (Jurečka, 2010)

3.2.1. Typologie inflace

Inflaci lze členit podle:

- rychlosti inflace,
- podnětů k inflaci (poptávková a nabídková inflace),
- povahy samotných inflačních podnětů.

ad a) Členění inflace dle její rychlosti

Podle rychlosti se inflace dělí na inflaci plíživou, pádivou a hyperinflaci.

Plíživá inflace je taková inflace, jejíž průběh a tempo je dlouhodobě pomalé a relativně stabilní. Míra takovéto inflace je většinou jednociferná tzn. nižší než 10%. Plíživá inflace nemá na ekonomiku výrazně negativní vlivy.

Pádivá inflace je inflace s ročním cenovým růstem dosahujícím dvou až tří ciferných čísel. Tato inflace signalizuje nezdravý ekonomický vývoj, jelikož přináší značné ekonomické a sociální náklady a snižuje ekonomickou výkonnost systému i kvalitu systému sociálního.

V případě **hyperinflace** rostou ceny o tisíce, desetitisíce, statisíce i milióny procent ročně.⁶ Pokud inflace dosáhne takovýchto hodnot, dochází ke zhroucení peněžního systému, peníze přestávají plnit své funkce a přechází se od peněžní směny ke směně naturální. (Jurečka, 2010)

ad b) Členění inflace na inflaci poptávkovou a nabídkovou

Poptávková inflace neboli inflace tažená poptávkou vzniká tehdy, pokud agregátní poptávka převyšuje agregátní nabídku. Vzniká tehdy, když domácnosti, firmy, vláda nebo zahraniční subjekty chtějí spotřebovávat větší produkt, než jaký je při stálých cenách vytvářen ekonomikou. Vzniklá mezera lze uzavřít buď zvýšením nabídky, nebo častěji využívaným zvyšováním cen.

Nabídková inflace neboli inflace tažená nabídkou vzniká v případě, kdy cenová hladina roste, aniž by agregátní poptávku převyšovala agregátní nabídka nebo kde nejsou plně využity výrobní faktory a ekonomika se nachází pod úrovní potenciálního produktu. Jinak řečeno nabídková inflace je způsobována růstem cen vstupů do výroby. (Jurečka, 2010)

ad c) Členění inflace dle povahy samotných inflačních podnětů

Na plánování budoucnosti ekonomických subjektů má výrazný vliv inflační očekávání neboli míra budoucího očekávaného růstu cenové hladiny. Dle toho, zda byla inflační očekávání správná nebo chybná lze rozlišit inflace anticipovaná a neanticipovaná. Anticipovaná inflace je inflace předvídaná, kdy se skutečná míra inflace rovná míře očekávané. Neanticipovaná inflace vzniká tehdy, pokud bylo očekávání nesprávné. (Jurečka, 2010)

⁶ Mezi nejznámější hyperinflace patří inflace, která probíhala v Německu po 1. světové válce (v průběhu dvou let tam ceny vzrostly o 1 mld. %) nebo hyperinflace v Maďarsku po 2. světové válce (během roku se míra inflace v průměru vyšplhala na úroveň 20 tis. % měsíčně).

Dle metodiky ČSÚ je inflace také členěna na inflaci čistou a jádrovou. **Čistá inflace** je počítána z neúplného spotřebního koše. Z výpočtu jsou vyloučeny položky s regulovanými cenami i položky s cenami ovlivňovanými jinými administrativními opatřeními. „*Tzv. čistou inflaci představuje publikovaný úhrnný index spotřebitelských cen bez zboží a služeb s administrativními cenami k základům prosinec 2005 = 100, předchozí měsíc = 100 a stejné období minulého roku = 100.*“ (ČSÚ, 2011, s. 27)

Jádrová inflace je počítána jako meziměsíční změna indexu spotřebitelských cen ze spotřebního koše po vyloučení vlivu změn regulovaných cen, daňových úprav a jiných administrativních opatření. Tato inflace je publikována pod názvem „jádrová inflace po sezónním očištění“. (Mrázek, 2011)

3.3. Fiskální politika v modelu AS-AD

Účinky fiskální politiky lze sledovat několika způsoby, mezi které se řadí i model AS-AD. Tento model nejen že také popisuje vlivy fiskální politiky na cenovou hladinu, ale znázorňuje je i graficky. Model AS-AD je na rozdíl od jiných jednodušších modelů rozšířen o změny hodnot cenové hladiny i rovnovážné produkce. K determinaci cenové úrovně a úrovně rovnovážného důchodu je možno použít model agregátní poptávky a agregátní nabídky, který je získán za pomoci odstranění konstantní cenové hladiny.

Ekonomové vedou spory o tvaru křivky agregátní nabídky a to především v krátkém období. Jednotlivé školy postupují různými způsoby a mají různé argumenty ke konstrukci křivky agregátní nabídky. Existuje tedy přístup: všeobecné technicko-ekonomické charakteristiky základů křivky agregátní nabídky, klasické křivky agregátní nabídky, keynesiánské křivky agregátní nabídky, křivky agregátní nabídky v krátkém období vycházející z předpokladu konstantních nominálních mzdových sazeb nebo Friedmanovy a Lucasovy křivky agregátní nabídky. U jednotlivých druhů křivek agregátní nabídky lze sledovat krátkodobé a dlouhodobé důsledky jak fiskální tak i monetární politiky a jejich vliv na úroveň rovnovážné produkce a cenové hladiny. (Mach, 2001)

3.3.1. Křivka agregátní poptávky

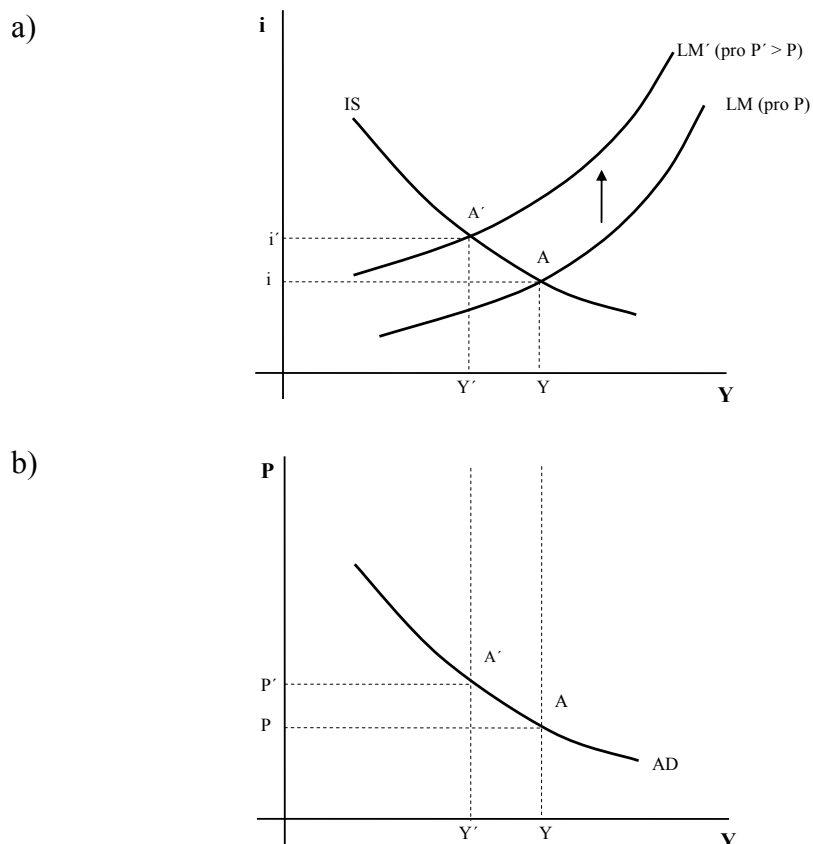
Křivka agregátní poptávky znázorňuje kombinace cenové hladiny a úrovně produktu, za předpokladu že trh produktu a trh aktiv jsou v rovnováze. Křivka je vyvozena z rovnováhy na obou dílčích trzích, kdy $IS = LM$:

$$\text{Trh produktu: IS} \quad Y = C(Y - T) + I(Y, i) + G, \quad (3.6)$$

$$\text{Trh aktiv: LM} \quad \frac{M}{P} = kY - hi, \quad (3.7)$$

kde Y = nominální HDP, C = spotřeba, T = čisté daně, I = investiční funkce a G = vládní výdaje, M = nominální peněžní zásoba, P = index cenové hladiny, k = koeficient citlivosti poptávky po penězích na výši HDP, h = koeficient citlivosti poptávky po penězích na výši úrokové sazby a i představuje úrokovou míru.

Graf 3.1: Odvození křivky agregátní poptávky

Zdroj: IZÁK, V. Fiskální politika. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2005. s.45.

Křivka agregátní poptávky je odvozena z modelu IS-LM. Část grafu a) představuje křivky IS a LM. Bod A znázorňuje rovnovážný bod, kdy je objem produktu Y a úroková míra i je v rovnováze. Do části grafu b) je promítnut vliv růstu cenové hladiny z P na P' . Posun křivky LM nahoru je způsoben zvýšením cenové hladiny, která zapříčiní pokles reálně vyjádřené peněžní nabídky M/P . Nárůst cenové hladiny způsobí pokles objemu produktu. Klesající sklon křivky AD je způsoben negativním vztahem mezi objemem produktu a cenovou hladinou.

K posunu po křivce AD dochází, pokud se změní cenová hladina P . Naopak posun celé křivky AD nastane v případě, kdy se budou měnit vládní výdaje, daňové sazby a velikost nabídky peněz.

Křivku agregátní poptávky vyjadřuje následující vzorec:

$$Y = Y\left(\frac{M}{P}, G, T\right). \quad (3.8)$$

Produkt představuje rostoucí funkci reálně vyjádřené peněžní zásoby, vládních výdajů a klesající funkci daní. (Izák, 2005)

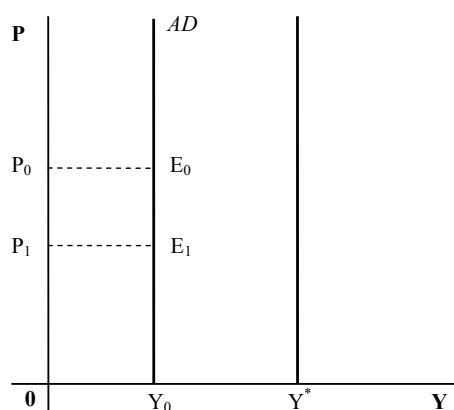
3.3.2. Netypické tvary křivky agregátní poptávky

Ve své základní podobě má křivka AD negativní sklon, jak lze vidět v grafu 3.1 b). Tento sklon udává, že s růstem cen klesají peněžní zůstatky a tím tedy klesá i rovnovážná úroveň výdajů a produkce a naopak. Sklon křivky vyjadřuje citlivost agregátních výdajů na změnu cenové hladiny. V případě, že je křivka AD plošší vyvolá malá změna cenové úrovně velké změny v agregátních výdajích. Extrémním případem je pak horizontální křivka AD. V takovém případě je AD vysoce citlivá na změny cenové hladiny. Opakem je strmější sklon křivky AD, kdy změny cenové úrovně vyvolává jen malé změny v agregátních výdajích. Krajním případem je pak zcela vertikální křivka AD, která je necitlivá na změny cenové hladiny.

V případě kdy je křivka AD vertikální, je poptávka po autonomních výdajích úplně necitlivá na úrokovou sazbu ($b = 0$). Při změnách cenové hladiny se mění reálné peněžní zůstatky i úrokové sazby, ale agregátní výdaje zůstanou neměnné. Pokud se ekonomika nachází pod svým potenciálem (rovnováha na trhu zboží a trhu peněz je pod úrovní

potenciálního produktu při všech cenových hladinách) a AD je téměř trvale pod úrovní produkce při plné zaměstnanosti. Takovému stavu trvalého nedostatku agregátní poptávky se říká **deflační impotence** neboli neschopnost ekonomiky samoregulovat se při plné zaměstnanosti. „Příčinou situace, kdy vertikální křivka IS a vertikální křivka AD leží nalevo od potenciálního produktu, Y^* , jsou pesimistická očekávání podnikatelů a spotřebitelů, resp. nízká úroveň spotřebitelské a podnikatelské důvěry.“ (Mach, 2001, s. 173)

Graf 3.2: Deflační impotence

Zdroj: MACH, M. Makroekonomie II pro magisterské (inženýrské) studium 1. a 2. část. 3. vyd. Slaný: MELANDRIUM, 2001. s.174.

Výchozí situace je v bodě E_0 , kde se také současně nachází rovnováha na trhu zboží a trhu peněz při cenové hladině P_0 a zásobě nominálních peněz \bar{M} . Křivka IS je vertikální, protože je kvůli pesimistickému očekávání investorů a spotřebitelů citlivost poptávky po autonomních výdajích na úrokovou sazbu rovna nule. Po snížení cenové hladiny na úroveň P_1 dojde k růstu nabídky reálných peněžních zůstatků na \bar{M}/P_1 a to vede k poklesu úrokových sazeb z nevysvětlených důvodů. Na pokles úrokových sazeb však agregátní poptávka nebude reagovat v důsledku pesimistických očekávání investorů a spotřebitelů tím, že vzroste, ale agregátní výdaje budou neměnné. V takových případech je křivka AD vertikální. Pokles cen selhává a nevede k rovnováze ekonomiky při plné zaměstnanosti – deflační impotence.

Deflační impotence lze řešit zvýšením plánovaných autonomních výdajů tak, aby se křivka IS protнула s křivkou LM na úrovni potenciálního produktu Y^* .

Druhý extrémní příklad vertikální křivky agregátní poptávky je, když je křivka LM horizontální (pro $h \rightarrow \infty$) neboli situace, v níž se ekonomika nachází v tzv. pasti likvidity. V takovém případě protíná křivka IS křivku LM nalevo od potenciálního produktu.

V takové situaci jakákoliv změna zásoby nominálních peněz, a zároveň změna reálných peněžních zůstatků v důsledku růstu či poklesu cenové úrovně, nepovede ke změně úrokové sazby, jelikož se citlivost poptávky po penězích na úrokovou sazbu blíží nekonečnu. (Mach, 2001)

3.3.3. Křivka agregátní nabídky

„Agregátní nabídkou rozumíme celkové množství produkce, které firmy a domácnosti nabízejí při daných mzdách a cenách v ekonomice“ (Mach, 2001, s. 186)

Při konstrukci agregátní nabídky se vychází z produkční funkce. Při zjednodušení se vychází ze standardní produkční funkce, která je aplikována všemi firmami v ekonomice a lze ji zapsat jako:

$$Y = Y(N, K, M, E, k), \quad (3.9)$$

kde Y = úroveň produkce N = množství práce, K = objem kapitálu, objem meziprojektu, kterým je M = materiál a E = energie a také k = daná úroveň technologie.

Z rovnice 3.9 lze vyčíst, že produkce je funkcí používaného množství práce, kapitálu, materiálu, energie a určité úrovně technologie. (Mach, 2001)

Problematika agregátní nabídky není příliš ustálenou oblastí makroekonomické teorie, ale mnoho ekonomů různých škol se shoduje na tom, že v krátkém období má křivka pozitivní sklon avšak v dlouhém období je vertikální.

Při odvozování funkce agregátní nabídky se vychází ze 4 kroků:

- produkční funkce je vztahem mezi produktem a zaměstnaností,
- cena se tvoří pomocí přírážky ke mzdovým nákladům,
- mezi růstem nominálních mezd a mírou nezaměstnaností existuje nepřímá závislost,
- agregátní poptávka je odvozena ze spojení tří předešlých kroků.

V případě, že objem vyrobeného produktu roste, roste i cenová hladina. Tento pozitivní vztah je výsledkem dílčích kroků a znázorňuje jej graf 3.3. Dílčími kroky jsou:

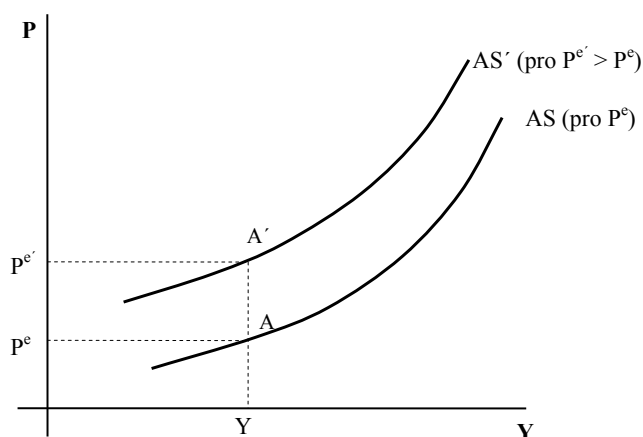
1. s růstem objemu produkce dochází, na základě produkční funkce, k růstu zaměstnanosti,

2. růst zaměstnanosti způsobuje pokles nezaměstnanosti,
3. pokles nezaměstnanosti způsobuje růst nominálních mezd (Phillipsova křivka⁷),
4. a následně rostoucí nominální mzdy vedou k růstu cen daných podniků, tedy k růstu cenové hladiny.

Závislost cen a mezd vede k růstu očekávané cenové hladiny, což zprostředkovaně vede i k růstu skutečné cenové hladiny. V tomto procesu lze sledovat dva mezikroky:

1. při vyjednávání o mzdových podmínkách, kdy je očekávána vyšší cenová hladina, jsou vyjednávány i vyšší nominální mzdy,
2. pokud jsou vyjednány vyšší nominální mzdy, dojde k nárůstu variabilních nákladů podniku, což při neměnné ziskové přírážce, způsobuje růst cen stanovených podnikem.

Graf 3.3: Vliv růstu očekávané cenové hladiny na křivku agregátní nabídky

Zdroj: IZÁK, V. Fiskální politika. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2005. s.43.

Z grafu 3.3 lze vyčíst, že křivka agregátní nabídky má pozitivní sklon, jelikož s růstem produktu roste i cenová hladina. Bod A je místo, kde je produkt na své přirozené úrovni (Y) a skutečná cenová hladina se rovná očekávané cenové hladině. Ale v případě, že se produkt nachází nad svou přirozenou úrovní, je skutečná cenová hladina vyšší než očekávaná cenová hladina. Pokud vzroste očekávaná cenová hladina, dojde k posunu celé křivky agregátní nabídky (posun z AS na AS'). V případě neměnné výše produktu a míry nezaměstnanosti vede růst očekávané cenové hladiny k růstu mezd a následně k růstu cen. Křivka AS by se posouvala dolů, pokud by očekávaná cenová hladina klesala. (Izák, 2005)

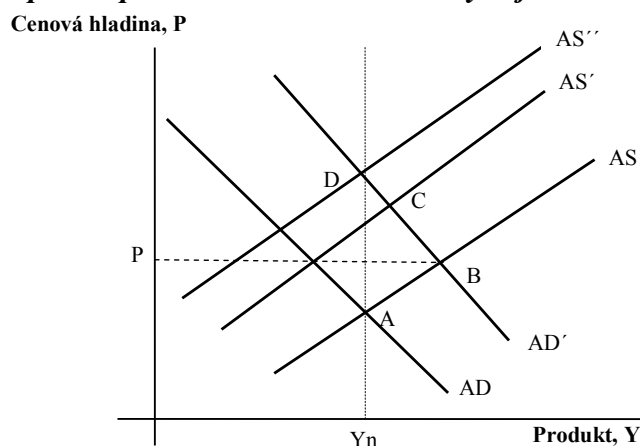
⁷ Phillipsova křivka znázorňuje nepřímý vztah mezi mírou růstu nominálních mezd a mírou nezaměstnaností. (Izák, 2005)

3.3.4. Přizpůsobovací proces

Pro ukázkou fiskální politiky v modelu AS-AD je použita fiskální expanze provedená pomocí zvýšení vládních výdajů. Ve výchozí situaci je předpokládáno, že se ekonomika nachází v rovnováze ve středním období. Produkt se nachází na úrovni přirozeného produktu a skutečná cenová hladina se rovná cenové hladině očekávané.

Postup při fiskální expanzi je znázorněn v grafu 3.4.

Graf 3.4: Fiskální expanze pomocí růstu vládních výdajů

Zdroj: IZÁK, V. Fiskální politika. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2005. s.50.

V přizpůsobovacím procesu se vychází z bodu A. Nejprve dojde k posunu křivky AD na AD' . Prvotní dopady nárůstu vládních výdajů se promítnou do růstu cenové hladiny. Zároveň dojde k poklesu reálně vyjádřené peněžní zásoby a tím roste úroková míra. S růstem cenové hladiny dojde k růstu produktu, avšak vliv na investice nelze přesně vyjádřit, jelikož na ně působí dva protichůdné vlivy (růst produktu i úrokové míry).

V krátkém období je míra nezaměstnanosti pod svou přirozenou úrovní a to díky růstu produktu, který je v krátkém období nad svou přirozenou úrovní. V průběhu přizpůsobovacího procesu se však míra nezaměstnanosti i produkt vrací na svou přirozenou úroveň. K dokončení přizpůsobovacího procesu dojde až v okamžiku, kdy se produkt i nezaměstnanost vrátí na svou přirozenou úroveň (výchozí stav).

V průběhu přizpůsobovacího procesu (produkt nad přirozenou úrovní) roste cenová hladina a tím se posouvá i křivka agregátní nabídky. Pokud roste cenová hladina, dochází k poklesu reálně vyjádřené nabídky peněz, investic i produktu, ale na druhé straně rostou úrokové míry.

Na konci přizpůsobovacího procesu (ve středním období) je cenová hladina, oproti výchozí situaci, vyšší. Reálně vyjádřená peněžní nabídka společně s investicemi je trvale nižší a úroková míra trvale vyšší. Pouze produkt se vrátil na svou výchozí pozici. Soukromé investice jsou vytlačeny vládními výdaji.

To, že se produkt ve středním období vrátil na výchozí úroveň, svědčí o tom, že se skutečná cenová hladina rovná cenové hladině očekávané. Odpovídá to definici o rovnovážném stavu, jelikož jsou splněna očekávání a neexistuje tendence ke změně stavu.

V modelu IS-LM znamená růst vládních výdajů posun křivky IS doprava, což způsobí růst úrokové míry a pokles investic. Křivka LM se při konstantní nominální nabídce peněz a růstu cenové hladiny posune nahoru. (Izák, 2005)

3.4. Fiskální teorie cenové hladiny

V současnosti se ve většině zemí často usiluje o dosažení inflačních cílů jako nástroje pro posouzení úspěšnosti měnové politiky centrálních bank. Většinou je cenová hladina považována za monetární jev a proto na něj nemá fiskální politika žádný vliv. Toto tvrzení je založeno na dvou předpokladech. Prvním předpokladem je, že inflace je čistě peněžním jevem a proto na ni má fiskální politika jen malý vliv. Druhým předpokladem je, že pokud se spotřebitelé chovají dle „ricardovské rovnocennosti“ (mají racionální očekávání) nemá fiskální politika žádný vliv na agregátní poptávku a tedy ani na cenovou hladinu. (Woodford, 2001)

Proti tradičnímu monetaristickému přístupu existuje tzv. fiskální teorie cenové hladiny⁸, dále jen FTPL⁹. Lze rozlišit dvě verze FTPL, kterými je tzv. „slabá verze“ a „silná verze“. Ve slabé verzi je inflace brána jako peněžní jev, ale na druhou stranu je růst peněžní zásoby, který determinuje vývoj inflace, řízen fiskální autoritou prostřednictvím centrální banky. Silná verze naproti tomu nevyžaduje při ovlivňování vývoje inflace změny v objemu peněžní zásoby. (Wroblowský, 2004)

⁸ Problematika fiskální teorie cenové hladiny nebude rozebírána dopodrobna, jelikož přesahuje rozsah zpracovávané diplomové práce. Podrobněji tuto problematiku popisuje např. Woodford, 2001.

⁹ Zkratka FTPL je převzata z anglického *fiscal theory of the price level*.

3.4.1. Slabá verze

Úloha fiskální politiky při ovlivňování cenové hladiny může být spatřováno v politických režimech, které zahrnují „fiskální dominance“. Fiskální dominance představují režimy, ve kterých se sdružují fiskální tlaky, kdy jsou cíle politiky centrální banky podřizovány pomoci při financování státního rozpočtu. Jinak řečeno se v této verzi předpokládá propojení fiskální a monetární politiky prostřednictvím ražebného.

Průběh fiskální dominance může vypadat následovně:

1. nejprve vláda stanoví skutečnou velikost schodku státního rozpočtu, který musí být nějakým způsobem profinancován,
2. rozpočtový schodek je následně přidělen centrální bance jako úroveň příjmů z ražebného, který musí být vytvořen prostřednictvím tvorby peněz,
3. peněžní báze je navýšena o částku, která je dostačující pro získání požadovaných výnosů,
4. výsledkem je, že míra růstu peněžní zásoby určuje rovnovážnou míru inflace.

Tímto způsobem může fiskální politika ovlivnit míru inflace i v případě, kdy bude inflace považována za peněžní jev. Tento model však může být použitelný převážně v méně vyspělých ekonomikách, kde centrální banka není nezávislou organizací. V případě, kdy je centrální banka zcela nezávislou na fiskálních autoritách, může dojít k tomu, že centrální banka nebude ochotna přijmout cíle diktované ministerstvem financí. (Woodford, 2001)

Ekonomická rovnováha může být popsána také jako rovnováha na trhu peněz společně se splněním rozpočtového omezení vlády. Za předpokladu konstantní reálné úrokové míry a reálného výstupu je rovnováha na trhu peněz splněna, pokud si je rovna reálná nabídka peněz a reálná poptávka po penězích, tedy

$$\frac{M_0}{P_0} = f(R), \quad (3.10)$$

kde f = poptávka po reálných peněžních zůstatcích, která je funkcí nominální úrokové sazby ($R=r+\pi$), kdy r = reálná úroková míra a π = míra inflace. M_0 = nominální nabídka peněz ve výchozím období a P_0 = cenová hladina.

Rozpočtové omezení je dáno rovnicí:

$$D + S(\pi) = \frac{B_0}{P_0}, \quad (3.11)$$

kde $S(\pi)$ = současná hodnota ražebného, D = současná hodnota budoucích rozpočtových přebytků. Pokud peněžní zásoba roste konstantním tempem g , které je rovno míře inflace, je roční hodnota ražebného rovna výrazu $\pi f(R)$. Současná hodnota ražebného lze zapsat jako $S = \pi f(\pi)/r$. B_0/P_0 vyjadřuje reálnou hodnotu vládního dluhu ve výchozím období, což odpovídá součtu hodnoty primárních přebytků státního rozpočtu a příjmů z ražebného.

H je celková suma závazků země¹⁰, která je tvořena součtem peněz (závazky centrální banky) M_0 a vládních dluhopisů (závazky fiskální autority) B_0 . Vztah M_0/H představuje podíl monetárních závazků na jejich celkové výši a zároveň B_0/H je podíl fiskálních závazků na závazcích celkových. Za předpokladu že H je konstantní je možno měnit poměr M_0/H a B_0/H výměnou nově emitovaných peněz za vládní dluh. Rovnice 3.11 lze dále přepsat do tvaru:

$$S(\pi) + \frac{M_0}{P_0} + D = \frac{H}{P_0}. \quad (3.12)$$

Pro stanovení rozpočtového omezení, které by současně platilo pro monetární i fiskální autoritu je třeba použít úpravu rovnice 3.10 a následně ji dosadit do rovnice 3.12:

$$S(\pi) + D = \left(\frac{H}{M_0} - 1 \right) \cdot f(R), \quad (3.13)$$

Dle rovnice 3.13 volí nositelé hospodářské politiky dvě ze tří veličin uvedených v této rovnici (D , π a H/M_0). Dvě veličiny mají vnější příčinu a jedna má příčinu vnitřní a musí tedy zajišťovat platnost rovnice. Z toho vyplývá, že v případě dominantní fiskální politiky je vládou určena velikost rozpočtových přebytků D a centrální banka na to bude muset reagovat buď úrovní peněžní nabídky M_0 , nebo budoucí inflací π , aby bylo splněno rozpočtové omezení. Velikost obou veličin však centrální banka nedokáže stanovit, aniž by došlo k porušení rozpočtového omezení. Může pouze upravovat hodnoty jedné veličiny a druhou musí držet na konstantní úrovni.

¹⁰ Zjednodušeně se pracuje s předpokladem, že soukromé subjekty nemají vůči zahraničí žádné závazky. Celkové závazky jsou tedy tvořeny jen závazky centrálních autorit.

Je důležité upozornit na to, že pokud vláda vytváří rozpočtový deficit a centrální banka na to nebude reagovat změnou peněžní nabídky, nebude vytvářen dostatečný příjem z ražebného. Následkem bude růst budoucí inflace. Může dojít i k horší situaci, kdy konstantní úroveň nabídky peněz povede k růstu současné cenové hladiny. (Wroblowský, 2004)

3.4.2. Silná verze

U slabé verze se předpokládalo, že centrální banka bude svou činnost přizpůsobovat, tak aby bylo splněno rozpočtové omezení. U silné verze se naopak předpokládá, že centrální banka provádí neutrální měnovou politiku, udržuje konstantní úroveň nabídky peněz.

V případě, že se bude pracovat s předpokladem, že ekonomické subjekty se rozhodují v nekonečném časovém horizontu a že čas je diskrétní, pak je možno mezičasové rozpočtové omezení země zjednodušeně zapsat pomocí jiné formy rovnice 3.11:

$$\sum_{t=s+1}^{\infty} [D_t + S(\pi)_t] = \frac{B_s}{P_s}. \quad (3.14)$$

Suma rozpočtových přebytků a ražebného za všechna sledovaná období se musí rovnat nule a proto se musí reálná hodnota dluhu v libovolném období s (B_s/P_s) rovnat sumě primárních rozpočtových přebytků D společně s příjmy z ražebného $S(\pi)$ za všechna období $t > s$. (Wroblowský, 2004)

Ricardovská a non-ricardovská fiskální politika

Ricardovská a non-ricardovská politika je převzata z Woodforda (2001). Je zde předpokládáno, že vláda obdobně jako domácnosti dodržují své mezičasové rozpočtové omezení.

Ricardovskou fiskální politiku vláda provádí, pokud se snaží splnit rozpočtová omezení za předpokladu, že centrální banka provádí neutrální měnovou politiku (udržuje konstantní peněžní zásobu). „Vydeme-li ze situace, kdy je rozpočtové omezení splněno, potom sníží-li vláda své daňové příjmy při dané hodnotě dluhu v čase t , bude nucena buď zvýšit hodnotu dluhu B , nebo zvýšit daň v čase $t+a$, kde $a > 0$, aby dosáhla zvýšení rozpočtového přebytku D v budoucnu a tím vyhověla rozpočtovému omezení“ (Wroblowský,

2004, s. 80) To koresponduje monetaristickému pojetí, protože současná úroveň cenové hladiny a dráha jejího vývoje v budoucnu je kontrolována centrální bankou, přičemž vláda udává úroveň B a D tak, aby splnila rozpočtové omezení.

Non-ricardovská fiskální politika je prováděna v případě, kdy při daných monetárních parametrech, vláda nechce provádět takovou politiku, aby splnila mezičasové rozpočtové omezení. Jde tedy o případ, kdy vláda ani centrální banka není ochotna provést potřebné kroky, které by zajistili splnění rozpočtového omezení. Pokud centrální banka bude udržovat stálé množství peněz v oběhu a dojde ke snížení rozpočtových přebytků a v budoucnosti také k nedodržení rozpočtového omezení, což způsobí růst reálných úrokových sazeb, případně i kolaps veřejných financí. Tato situace však nemusí nutně nastat, jelikož fiskální politika může vědomě nedodržovat své rozpočtové omezení a to v případě, kdy se v ekonomice vyskytují tzv. sluneční skvrny.

Sluneční skvrny představují takové informace, které způsobují sebenaplnující se změny v chování ekonomických subjektů. Jinak řečeno, pokud ekonomické subjekty uvěří, že ceny narostou, pak jejich chování automaticky vyvolá takové tlaky, které nárůst cen skutečně způsobí. Obvyklým příkladem slunečních skvrn je run na banku. V rámci vysvětlované problematiky lze sluneční skvrny popsat na očekávání budoucího růstu nominální úrokové sazby. Takové očekávání povede k poklesu poptávky po reálných peněžních zůstatcích, což způsobí růst cen bez ohledu na budoucí inflaci. Pokles poptávky také vytvoří tlak na pokles soukromé spotřeby, které se domácnosti budou snažit vykompenzovat použitím svých úspor. Pokles nabídky kapitálu způsobí růst reálných úrokových sazeb, a pokud je dostatečně velký, způsobí růst nominální úrokové míry. Souhrnně řečeno, očekávání růstu nominálních úrokových sazeb vedlo zprostředkovaně ke skutečnému růstu nominálních úrokových sazeb. (Wroblowský, 2004)

3.5. Zásahy státu do cen

Stát, resp. vláda může svými nástroji ovlivnit jak tržní rovnováhu tak ceny na trhu. Mezi takové omezení patří cenové stropy, subvence k ceně, státní intervenční nákupy a nepřímé daně. Cenové stropy stanovují maximální, státem stanovené ceny. Prodávající tedy nesmí za své zboží nebo služby požadovat vyšší cenu než je státem stanovený cenový strop. Příkladem cenových stropů je např. nájemné, jízdné, cena energií apod. Subvence k ceně

představují jistý doplatek určité částky výrobcům k ceně. Státními intervenčními nákupy stát zajišťuje výrobcům vyšší cenu, než jakou by dostali na trhu. Intervenční nákupy jsou často využívány v případě zemědělské výroby.

Opačné účinky než subvence k ceně mají nepřímé daně. Stát vybírá daně, aby mohl financovat své výdaje. Pokud stát uvažuje o zvýšení daní, využije především daně nepřímé, jelikož jejich nárůst není odmítán tolik jako u daní přímých. Mezi nejběžnější příklady nepřímých daní patří daň spotřební, daň z přidané hodnoty a také cla. Změnami výše daňové sazby ovlivní stát přímo výši cen na trhu a tedy i cenovou hladinu. (Holman, 1999)

Nepřímé daně jsou vybírány až při nákupu statků jelikož jsou součástí ceny. Tyto daně nejsou tak nápadné a zároveň jsou spojovány s určitým užitkem. Tímto lze jen potvrdit výrok ministra financí francouzského krále Jindřicha IV., Duc du Sullyho, který králi říkával: „*Umění vybírat daně můj pane, se rovná schopnosti oškubat husu, aniž by to postřehla*“. (Jurečka, 2010)

Spotřební daně¹¹ patří mezi daně vybírané z naturální jednotky zboží. Spotřební daň je hrazena jak výrobcem, tak i spotřebitelem. Rozdělení daňového břemena je ovlivněno strmostí nabídky a poptávky po daném statku.

Obdobně jako spotřební daně i **daň z přidané hodnoty**¹² – DPH ovlivňuje výrazně ceny statků. Výše daně je ale na rozdíl od spotřebních daní počítána z hodnoty zboží. (Holman, 1999)

3.6. Fiskální politika a úroková míra

Jak již bylo řečeno v kapitole 2.6, může vláda svou politikou způsobit tzv. vytěšňovací efekt. Nepřímý vytěšňovací efekt souvisí s možností ovlivnit úrokovou míru růstem vládních výdajů. Růst vládních výdajů stimuluje poptávku po výrobcích a službách, čímž je stimulována i transakční poptávka po penězích a při splnění podmínky *ceteris paribus* způsobuje růst úrokové míry. (Jurečka, 2010)

¹¹ Dle §1 odst. 2 zákona č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních je spotřební daní daň z minerálních olejů, daň z lihu, daň z piva, daň z vína a meziproductů a daň z tabákových výrobků.

¹² Dle Evropské unie mohou státy mít až tři sazby daně z přidané hodnoty, kdy jedna je základní a dvě jsou snížené. (www.europa.eu, 2011)

Na úrokové míry má také vliv rozpočtové omezení vlády, které představuje vztah mezi vládním dluhem, rozpočtovými deficity či přebytky, vládními výdaji a příjmy. Dodržování resp. nedodržování rozpočtového omezení vládou má několik důsledků. Mezi tyto důsledky se řadí omezení možnosti volby vlády při fiskální politice, které je způsobeno vysokou úrovní vládního dluhu nebo také rostoucí zadluženost vedoucí k růstu úrokových měr, jelikož se v nich promítají rostoucí rizikové prémie věřitelů (to má negativní vliv také na soukromé domácí investice). V tomto spojení lze také zmínit nutnost plnit podmínky měnové unie, kde se dva z pěti Maastrichtských kritérií¹³ věnují právě veřejným financím. (Izák, 2005)

Obecně lze tedy říci, že vláda může úrokové míry ovlivnit dvěma způsoby. Prvním kanálem je růst HDP, resp. transakční poptávky po penězích a druhým je nutnost financovat vzniklý deficit, kdy sama vláda poptává dodatečně peníze a tím tlačí na růst úrokových sazeb.

Změny úrokových měr mají vliv na cenovou hladinu, ale nelze přesně říci, jaký dopad takové změny mohou mít, jelikož existuje řada transmisních kanálů. V některých transmisních kanálech vede růst úrokových měr k poklesu inflace (cenové hladiny), jiné naopak vedou ke zvýšení inflace (cenové hladiny). Nelze však s jistotou říci, že růst cenové hladiny znamená růst inflace, jelikož růst cenové hladiny není konstantní a proto pokud je v jednom roce růst větší a v dalším roce menší, znamená to sice růst cenové hladiny, ale na druhou stranu může dojít k poklesu míry inflace a naopak.

Kanály, kde růst úrokové míry vede ke snižování budoucí inflace:

- příliv krátkodobého kapitálu povede k apreciaci domácí měny a to následně ke snížení inflace,
- pokles poptávky po investičních a spotřebních úvěrech povede k poklesu agregátní poptávky a snížení inflace,
- pokud poklesnou ceny akcií, poklesne také bohatství domácností, tím se zpomalí spotřeba a inflace se sníží,

¹³ Maastrichtská kritéria (nebo také konvergenční kritéria) musí být naplněna, každým státem, který usiluje o zavedení eura. Tato kritéria zahrnují cenovou stabilitu (po dobu jednoho roku nesmí průměrná inflace přesáhnout o více než 1,5 p. b. míru tří členských zemí s nejnižší inflací), schodek veřejných financí (nesmí přesáhnout 3% HDP země), veřejný dluh (nesmí přesáhnout 60% HDP), konvergenci dlouhodobých úrokových sazeb (které nesmí přesahovat o více než 2 p. b. sazby tří zemí s nejnižší inflací) a také poslední dva roky musí země dodržovat stanovené rozpětí pohybu své měny v mechanismu směnných kurzů (ERM). (www.europa.eu, 2011)

- vyšší dluhová služba domácností v dlužnickém postavení způsobí zpomalení spotřeby a tím i snížení inflace,
- a také pokud subjekty očekávají pokles inflace, ke snížení zprostředkovaně opravdu dojde.

Kanály, kde růst úrokových měr vede k růstu budoucí inflace:

- pokud vzrostou úrokové sazby, vzrostou i úrokové náklady firem což prostřednictvím zvyšování cen produktů povede k růstu inflace,
- pokles investic povede v dlouhém období ke snížení agregátní nabídky i ke zvýšení inflace,
- pokud roste důchod domácností ve věřitelském postavení, roste i spotřeba a následně i inflace,
- růst zadlužení státního rozpočtu, vyvolává tlak na monetizaci státního dluhu a to způsobí růst inflace. (Mandel, 2008)

3.7. Cena práce

Cena práce neboli mzda je v tržních podmínkách utvářena za pomoci interakce nabídky a poptávky na dílčích pracovních trzích. Tržní mzda je ale spíše výsledkem zájmů zaměstnavatelů (poptávka) a pracovníků (nabídka) než administrativních opatření.

„Proces určování odměny za práci (mzdy) má makroekonomický i mikroekonomický rámec. Mzdová politika státu stanovuje základní pravidla pro vytváření mzdových prostředků a odměňování na mikroúrovni. Tato politika ovlivňuje vývoj mezd na základě celkového rozvoje ekonomiky státu. Například jde o stanovení minimální mzdy, regulaci vlivu vývoje mezd na inflaci, jejím nástrojem je i mzdové moratorium (časově omezený zákaz zvyšování mezd).“ (Vlček, 2009, s. 203)

Na mikroúrovni se stanovuje konkrétní výše odměny pro každého jednotlivého pracovníka. V podnicích a nepodnikatelských subjektech jsou mzdy stanovovány na základě mzdových soustav, které tvoří soubor pravidel pro určování individuální mzdy.

Trh práce je také ovlivňován státem a odbory. Otázky zaměstnanosti, pracovních podmínek a mezd jsou podstatou tzv. tripartitních jednání, jichž se účastní podnikatelé, odbory a stát. Z těchto jednání vzejde tzv. generální dohoda, která je východiskem pro

podepsání kolektivních smluv na nižší úrovni, mezi odborově organizovanými zaměstnanci a jejich zaměstnavateli.

Odbory bývají považovány za vyrovnávací sílu na trhu práce, která je protiváhou zaměstnavatelů. Monopolní postavení odborů na straně nabídky umožňuje vytvářet tlak na vzestup mezd. Zásahy odborů do výše mzdové sazby však většinou způsobuje zvýšení mzdových nákladů firmy a ta na tuto skutečnost reaguje snížením poptávky po práci případně zvýšením cen výrobků nebo služeb produkováných firmou

V mnoha zemích existuje zákonné opatření, které stanovuje minimální mzdu. Je-li mzda zaměstnance za kalendářní měsíc nižší než mzda minimální, je zaměstnavatel povinen zaměstnanci tento rozdíl doplatit. Minimální mzda je tedy jistá ochrana pracovníků před vykořisťováním, jelikož zabraňuje firmám zneužívat jejich ekonomické převahy a stanovovat velmi nízké mzdové sazby. V případě zavedení minimální mzdy je firma nucena vyplácet vyšší mzdu, což obdobně jako u zásahu odborů vede k růstu mzdových nákladů firmy a růst cen výrobků nebo služeb produkováných firmou. (Vlček, 2009)

Odvody z mezd hrazené zaměstnavatelem

Z mezd je kromě záloh na daň z příjmů odváděno také sociální a zdravotní pojištění¹⁴. Tato pojištění je povinen odvádět každý poplatník a navíc je má povinnost platit také zaměstnavatel za své zaměstnance. I když zdravotní pojištění je příjmem pojišťoven a sociální pojištění je příjmem státu má podnik povinnost tato pojištění hradit. (www.finance.cz, 2011)

Vše co zvyšuje mzdové náklady firem, tedy ať už to jsou vyšší mzdové sazby vyjednané odbory, státem stanovená minimální mzda nebo odvody na sociální a zdravotní pojištění placené zaměstnavatelem, vstupuje do cen produkce firmy a navyšuje její konečné ceny. Tato navýšení mohou mít rovněž vliv výši a vývoj cenové hladiny.

Na cenovou hladinu má rovněž vliv pokud, je růst nominálních mezd rychlejší než růst produktivity práce. V takovém případě dochází k růstu cenové hladiny.

¹⁴ Zdravotní pojištění představuje zákonné pojištění, na jehož základě je hrazena zdravotní péče poskytnutá pojištěnci. Sociální pojištění je učeno na úhradu výdajů na dávky nemocenského pojištění, důchodového pojištění, dávky a služby státní politiky zaměstnanosti a provádění nemocenského a důchodového pojištění státní politiky zaměstnanosti.

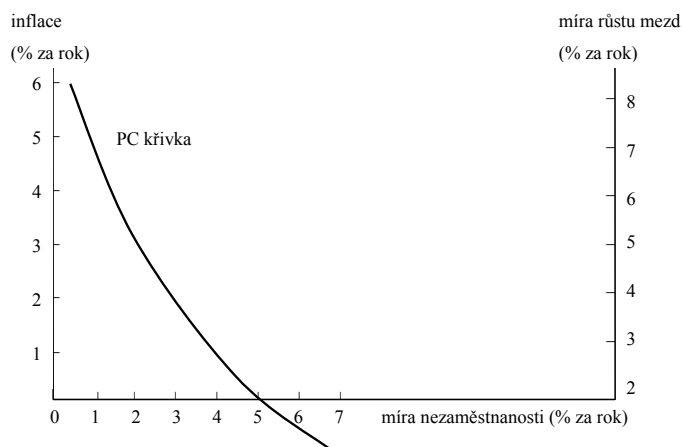
Phillipsova křivka

Mezi trhem práce a cenovou hladinou existuje jisté propojení, které se týká nezaměstnanosti a inflace. Tento negativní vztah mezi cenovou inflací a mírou nezaměstnanosti znázorňuje Phillipsova křivka.

Existují dva tvary Phillipsovy křivky - krátkodobá a dlouhodobá. Krátkodobá varianta, znázorněna v grafu 3.5 je doplněna o míru růstu mezd. Předpokládá se zde, že firmy zvyšují ceny podle toho, jak jim rostou náklady a tím iniciují růst inflace. Mzdy, jež tvoří velkou část firemních nákladů, způsobují, že cenová hladina roste souběžně s růstem mezd. Rozdíl mezi mírou růstu cenové hladiny a mezd je určen tempem růstu produktivity práce. Osa vyjadřující míru růstu mezd, má posunutý začátek, protože se počítá s 2 % růstem produktivity. Platí, že míra růstu mezd se rovná inflaci. Z grafu lze také vyčíst, že nulová inflace je spojena s jistou mírou nezaměstnanosti, která bývá označována za přirozenou míru nezaměstnanosti.

Tvar Phillipsovy křivky vyjadřuje, že s rostoucí mírou nezaměstnanosti dochází k poklesu tempa růstu mezd a tím i cen, jelikož cenový růst je firmami odvozován právě od mzdového růstu. Naproti tomu klesající míra nezaměstnanosti vyvolává rostoucí mzdovou a následně i cenovou inflaci.

Graf 3.5: Krátkodobá Phillipsova křivka

Zdroj: VLČEK, J. *Ekonomie a ekonomika*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 417.

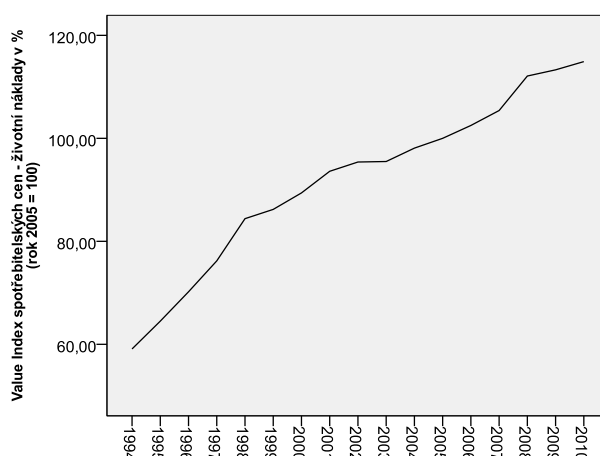
Dlouhodobou variantu Phillipsovy křivky sestrojil Milton Friedman a Edmund Phelps. Podle nich je Phillipsova křivka klesající pouze v krátkém období a v dlouhém období je zcela svislá na úrovni přirozené míry nezaměstnanosti. (Vlček, 2009)

4. Analýza vybraných fiskálních opatření a jejich dopadu na cenovou hladinu ČR

4.1. Vývoj cenové hladiny v České republice

Vývoj cenové hladiny lze rozdělit do několika etap, kdy každá byla ovlivněna různými faktory. Obecně lze však říci, že cenová hladina za celé sledované období neustále rostla, jak lze pozorovat v grafu 4.1 i v příloze č. 1, kde lze vidět, jak se na vývoji CPI v letech 1994 - 2010 podílely jednotlivé složky spotřebního koše.

Graf 4.1: Vývoj cenové hladiny (CPI) od roku 1994 (v %)

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Období 1990 - 1993

Toto období souviselo se vznikem České republiky a počátkem transformace. Ceny byly ovlivňovány hlavně deregulací a liberalizací cen, realizací daňových reforem a zavedeným režimem fixního měnového kurzu.

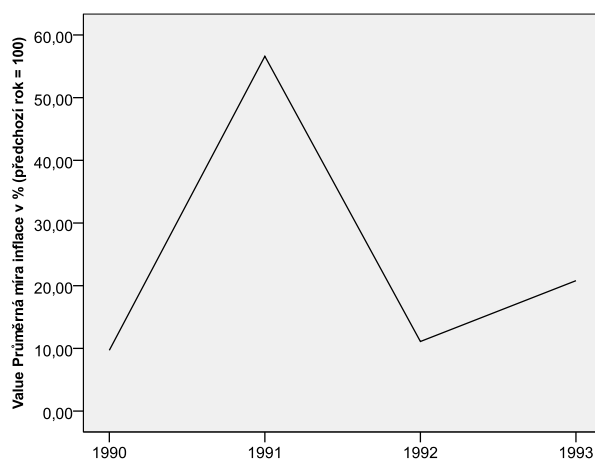
Smyslem liberalizace bylo obnovení původní funkce ceny, tedy informace, stimulace výrobců a alokace. Transformace byla provedena pomocí tzv. šokové terapie, která spočívala v rychlém uvolnění cen a současně byla doprovázena liberalizací zahraničního obchodu spojenou s devalvací koruny (z 15 Kč na 28 Kč za 1 USD). Jednorázová liberalizace proběhla k 1. lednu 1991 a zároveň byla doprovázena snížením dotací ze státního rozpočtu u tzv. administrativně kontrolovaných cen (především u cen energií – uhlí, plyn, teplo). I přesto zůstaly některé ceny nadále regulovány, tento podíl tvořil asi 18% cen ze spotřebního koše.

Po liberalizaci ceny narostly o 56,6% (měřeno ročním průměrem míry inflace – CPI). Takovýto nárůst byl způsoben především monetárním převisem (důvodem převisu byl především systém centrálně regulovaných cen, který způsoboval potlačenou inflaci), rozpadem trhu RVHP a strukturou československé ekonomiky (rozsáhlá monopolizace nabídkové strany).

Obecně lze tedy říci, že na výrazný nárůst cenové hladiny měla vliv liberalizace cen. Jednorázový nárůst cen byl v krátkém časovém období (6 měsíců) eliminován a míra inflace se následně ustálila na 10%. K rychlému obnovení ekonomiky dopomohla restriktivní makroekonomická politika zaměřená na potlačení inflační spirály. Mezi systémové nástroje, které vláda využila, patřil mírně přebytkový státní rozpočet, regulace mezd, skupina regulovaných cen, režim fixního měnového kurzu, hluboká devalvace a také opatrná monetární politika.

Do vzniku České republiky, tedy do roku 1993 vykazoval vývoj míry inflace (měřené pomocí ročního průměru CPI) mírně sestupnou tendenci. To ale porušoval rok 1993, kdy došlo k dalším systémovým opatřením (zavedení daně z přidané hodnoty – DPH) viz graf 4.2. V dlouhodobém časovém horizontu nelze opomíjet přizpůsobování se domácí cenové hladiny hladině světové (resp. přizpůsobování měnového kurzu paritě kupní síly).

Graf 4.2: Průměrná roční míra inflace v letech 1990 - 1993 (v %)

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Tab. 4.1: Vývoj vybraných ukazatelů v ČR (tempa růstu v %) v období let 1991 – 1993 (předchozí rok = 100)

	1991	1992	1993
Průměrná roční míra inflace (CPI)	56,6	11,1	20,8
Deflátor HDP	36,2	12,4	21,0
Nominální průměrná mzda	15,4	22,5	25,3
Reálná průměrná mzda	-26,3	10,0	3,7
Nominální jednotkové pracovní náklady ¹⁾	23,4	19,7	22,4
Produktivita práce ²⁾	-6,5	2,2	1,7

Pozn.: ¹⁾ Podíl indexu úplných nákladů práce na zaměstnance a indexu produktivity práce.

²⁾ Podíl indexu HDP a celkové zaměstnanosti

Zdroj: SPĚVÁČEK a kol., Transformace české ekonomiky. 1. vyd. Příbram: LINDE, 2002. s.155.

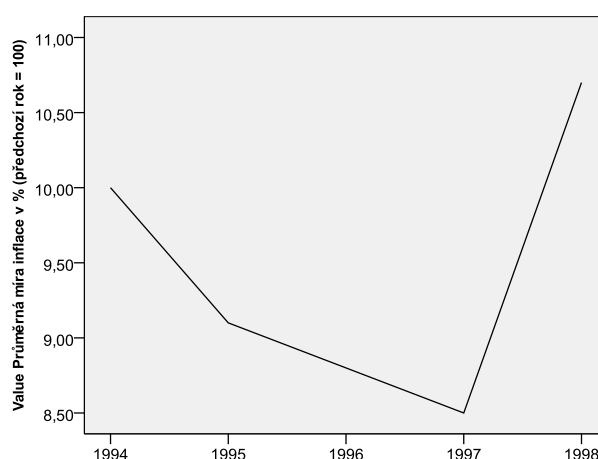
V průběhu těchto tří let rychle rostly nominální průměrné mzdy (průměrně o 21% ročně). Naproti tomu klesala produktivita práce, což bylo zapříčiněno propadem HDP na počátku transformace. V letech 1992 a 1993 došlo k rychlému nárůstu jednotkových pracovních nákladů, který vytvořil podnět pro růst míry inflace. V případě, kdy se nominální mzdy vyvíjejí rychleji než růst cen (deflátor HDP) dochází i k růstu reálné průměrné mzdy. Růst produktivity práce se vyvíjel pomaleji než růst reálné mzdy, což vedlo ke globální nerovnováze a ta se projevila zvýšením agregátní poptávky, která však nebyla pokryta růstem domácí nabídky. Způsobený převis poptávky byl vyrovnán růstem cen (cenové hladiny). (Spěváček, 2002)

Období 1994 – 1998

V letech 1994 – 1998 cenová hladina stabilně rostla, ale zároveň narůstala vnější nerovnováha.

Od roku 1994 vykazovala inflace stabilní vývoj, který se pohyboval okolo 10%. Zároveň však pokračoval negativní vývoj jednotkových pracovních nákladů, jejichž trend přesahoval růstový trend cenového deflátoru HDP. Tento vývoj se promítl i do vývoje nominálních a reálných mezd, které přesahovaly růst produktivity práce, což vedlo k tvorbě inflace z nabídkové strany. Vývoj nominálních mezd a produktivity práce při konstantním vývoji míry inflace byl na úkor zisku firem.

Graf 4.3: Průměrná roční míra inflace v letech 1994 – 1998 (v %)

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Tab. 4.2: Vývoj vybraných ukazatelů v ČR (tempa růstu v %) v období let 1994 – 1998 (předchozí rok = 100)

	1994	1995	1996	1997	1998
Průměrná roční míra inflace (CPI)	10,0	9,1	8,8	8,5	10,7
Deflátor HDP	13,4	10,2	8,6	7,2	10,2
Nominální průměrná mzda	18,5	18,5	18,4	10,5	9,4
Reálná průměrná mzda	7,7	8,6	8,8	1,9	-1,2
Nominální jednotkové pracovní náklady	16,7	13,8	15,0	6,5	10,5
Produktivita práce	1,4	3,2	4,2	0,9	-0,8

Zdroj: SPĚVÁČEK a kol., Transformace české ekonomiky. 1. vyd. Příbram: LINDE, 2002. s.156.

V tomto období docházelo ke změnám, které byly ukončeny rokem 1997, od něhož počaly narůstat obtíže české ekonomiky a podnikové sféry. Také míra inflace v tomto roce se oproti roku předešlému téměř nezměnila, k čemuž přispěl převážně pokles domácí agregátní poptávky a vývoj reálných příjmů domácností. V tomto období byla aplikována jak fiskální, tak i monetární restriktivní politika. Stabilizační balíčky, které vláda vytvořila, vedly k poklesu reálných příjmů domácností a to způsobilo jak pokles spotřeby domácností tak i snížení vládních výdajů. Tato opatření vedla k více než 8% zpomalení nominálních příjmů z mezd a tím i k utlumení inflace ze strany poptávky. (Spěváček, 2002)

Období 1999 - 2003

V tomto období docházelo ke zpomalování cenové hladiny. V roce 1999 byl zaznamenán výrazný propad cenové hladiny, kdy meziroční přírůstek průměrného ročního indexu CPI, klesl z 10,7% z roku 1998 na pouhých 2,1%. V roce 2001 došlo k opět

k navýšení o 4,7% a to díky deregulacím, které se týkaly především zvyšováním cen nájemného, elektřiny, plynu, dopravy, poštovních i telekomunikačních služeb. Významný byl také růst cen potravin. V roce 2002 bylo z důvodu poklesu poptávky, silného směnného kurzu a nízkých světových cen surovin docíleno nejnižší míry inflace od započetí transformace. Spotřebitelské ceny se zvýšily o 1,8%. V dalším roce pokles pokračovat a cenová hladina se zvýšila pouze o 0,1%. Tento vývoj ovlivnilo zastavení cenových deregulací i pokles dovozních cen. (Židek, 2006)

Graf 4.4: Průměrná roční míra inflace v letech 1999 – 2003 (v %)

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Období od roku 2004 až po současnost

Od roku 2004 došlo ve vývoji k několika změnám, ke kterým přispěl také vstup České republiky do Evropské unie (1. května 2004). Oproti roku 2003, kdy byla inflace téměř nulová, narostla v roce 2004 o 2,7 procentního bodu. Tento výrazný nárůst byl ovlivněn zvýšením DPH i spotřební daně. Změna sazby DPH, která se od ledna zvýšila z 5% na 22%, se týkala především veřejných telekomunikačních služeb. Další změna proběhla v květnu téhož roku a týkala se 5% sazby DPH, která se zvýšila na 19% u řady služeb a dále se snížila základní sazba DPH z 22% na 19% u nepotravinářského zboží a veřejných telekomunikačních služeb. Z rozkladu meziročního přírůstku spotřebitelských cen vyplynulo, že na zvýšení cenové hladiny v roce 2004 se nejvíce podílely ceny bydlení.

V roce 2005 inflace klesla o 0,9 p. b. Na změnách ve spotřebitelských cenách se nejvíce podílely administrativní změny (elektřina, poštovní poplatky, zemní plyn,

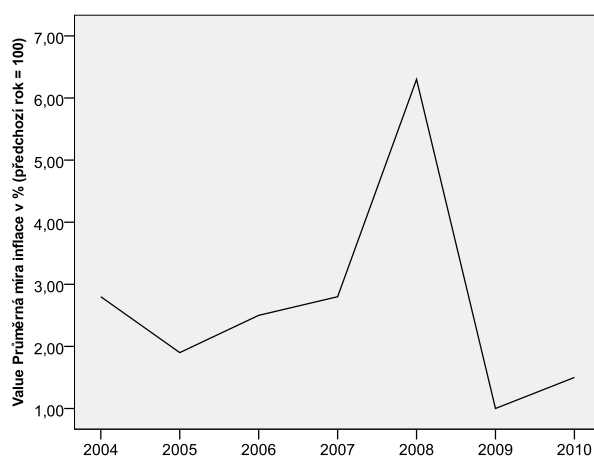
telekomunikace) a také spotřební daně u tabákových výrobků. Obdobný vývoj lze sledovat i v letech 2006 a 2007.

V roce 2008 došlo k výraznému nárůstu inflace z 2,8% (rok 2007) na 6,3%, což byla nejvyšší hodnota za posledních 6 let. Tento výrazný nárůst lze přičítat růstu cen potravin, snížení sazby DPH z 5% na 9%, růstu spotřební daně u tabákových výrobků a cen energií, růstu regulovaného nájemného a také zavedení regulačních poplatků ve zdravotnictví.

Následující rok inflace opět poklesla z důvodu zpomalení růstu cen. Toto zpomalení se týkalo především alkoholických nápojů, tabáku, bydlení, stravování a ubytování. Meziročně také poklesly ceny potravin, nealkoholických nápojů, dopravy, poštovních služeb, telekomunikace a odívání.

Rok 2010 se vyznačoval opětovnou změnou sazeb DPH, kdy se základní sazba zvýšila z 19 % na 20% a snížená sazba se také zvýšila o jeden procentní bod na 10%. Došlo také ke zvýšení spotřebních daní. (ČSÚ, 2010)

Graf 4.5: Průměrná roční míra inflace v letech 2004 – 2010 (v %)

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

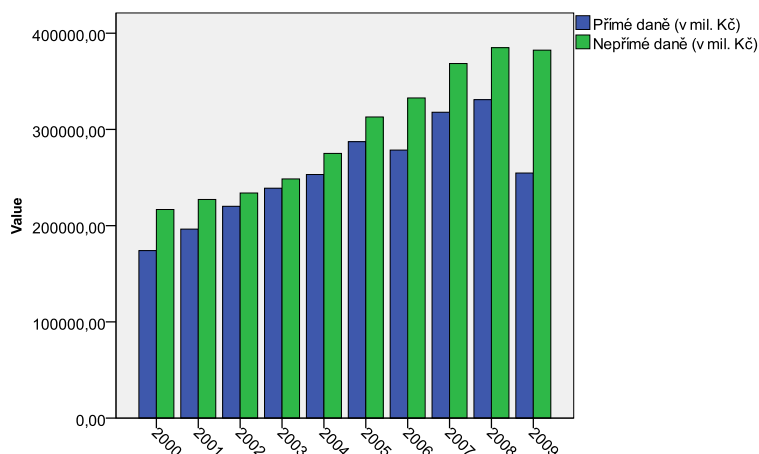
4.2. Vývoj daní a jejich vliv na cenovou hladinu

Daně jsou hlavní příjmem státního rozpočtu. V roce 2009 bylo na přímých a nepřímých daních¹⁵ vybráno více než 637 mld. Kč. Větší podíl představují nepřímé daně, které tvoří v průměru více jak 53%, avšak v roce 2009 tato hodnota stoupla na 60%.

Vývoj částek vybraných na daních lze vidět v grafu 4.6. Do roku 2008 byl vývoj vládních příjmů tvořených přímými a nepřímými daněmi lineární, avšak v roce 2006 a 2009 došlo k výraznějšímu snížení příjmů získaných výběrem přímých daní. Nepřímé daně nepatrně poklesly pouze v roce 2009. V roce 2002 a 2003 byl nárůst příjmů pomalejší než v ostatních sledovaných letech.

Při porovnání vývoje množství vybraných peněžních prostředků s vývojem cenové hladiny, která je znázorněna v grafu 4.7, by bylo možno konstatovat, že výkyvy v množství vybraných přímých daní neměly výrazný vliv na výši cenové hladiny. Pouze v letech kdy byl nárůst příjmů pomalejší lze současně sledovat také zpomalení růstu cenové hladiny.

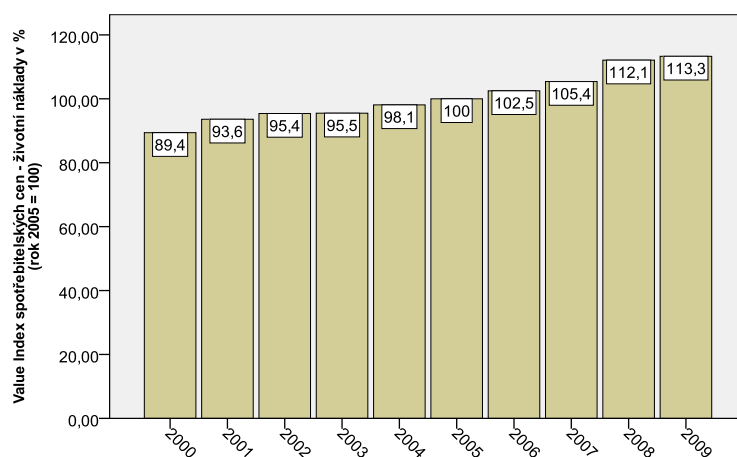
Graf 4.6: Vývoj přímých a nepřímých daní (v mil. Kč)

Zdroj: MFČR, vlastní zpracování

¹⁵ Pro zjednodušení jsou jako přímé daně používány daně z příjmů právnických a fyzických osob a jako nepřímé daně pouze daň z přidané hodnoty, daň spotřební a daň ekologické.

Graf 4.7: Vývoj cenové hladiny (CPI) v % (rok 2005 = 100)

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Přímé daně ovlivňují cenovou hladinu jen nepřímo a to tak, že s jejich růstem klesá disponibilní důchod, což se projeví v poklesu agregátní poptávky. Tento pokles následně způsobí tlak na pokles inflace. Z tohoto důvodu se v rámci vlivu daní na cenovou hladinu budeme věnovat jen daním nepřímým, které přímo vstupují do cen výrobků a služeb a mají tedy přímý vliv na cenovou hladinu.

Daň z přidané hodnoty

V době transformace české ekonomiky byly sazby DPH často měněny. V devadesátých letech bylo DPH relativně stálé, ale v roce 2004 došlo ke změnám (vstup do EU). Dlouhodobě lze však sledovat tendence ke sbližování snížené sazby se sazbou základní. (www.berne.cz, 2011)

Vývoj sazby DPH je znázorněn v tabulce 4.3. Do května roku 2004, tedy téměř deset let byla základní sazba DPH 22% a snížená sazba 5%. Od 1. května 2004, kdy Česká republika vstoupila do Evropské unie, došlo ke změně základní sazby DPH, která se snížila na 19%. Také některé položky, které do té doby patřily do skupiny zdaňované sníženou sazbou, byly přesunuty do skupiny, jež je zdaňována sazbou základní. Již v lednu roku 2004 došlo k takovému přesunu např. u telekomunikačních služeb, od května byly pak přesunuty zejména stravovací a osobní služby. Snížení základní sazby DPH se plně projevilo u cen elektřiny, zemního plynu a veřejných telekomunikačních služeb. Tyto změny se však dle ČSÚ na změně cenové hladiny podílely pouze 0,5 procentním bodem. V úhrnu se ceny služeb zvýšily o 5,3% a ceny zboží o 1,3%. Obecně lze však říci, že provedené změny měly

jen částečný vliv na vývoj cen, jelikož změny DPH se netýkaly významných souborů položek, jako jsou např. nájemné, dopravní služby, potraviny a léky.

K další změně došlo v roce 2008, kdy byla snížená sazba zvýšena z původních 5% na 9%. Toto zvýšení, které bylo rovněž doprovázeno zdražováním potravin, se výrazněji projevilo na zdražení veřejného stravování a ubytování. Mimo růst cen potravin se zvýšení DPH projevilo také v růstu cen dopravních služeb. (ČSÚ, 2011)

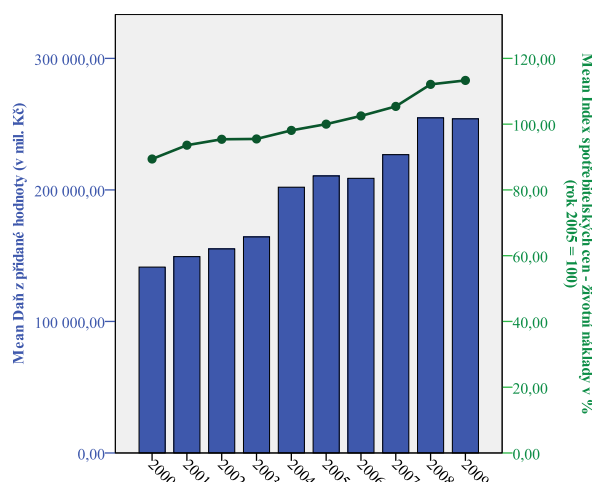
V roce 2010 došlo ke změně obou sazeb DPH o jeden procentní bod, kdy základní sazba byla zvýšena na 20% a snížená sazba na 10%.

Tab. 4.3: Vývoj sazeb DPH

Období	Základní sazba	Snížená sazba
1.1.1995 – 30.4.2004	22%	5%
1.5.2004 – 31.12.2007	19%	5%
1.1.2008 – 31.12.2009	19%	9%
od 1.1.2010	20%	10%

Zdroj: Daňový portál pro všechny, vlastní zpracování

Graf 4.8: Vývoj DPH (v mil. Kč)

Zdroj: MFČR a ČSÚ, vlastní zpracování

V současné době se hovoří o další změně v sazbách DPH, které mají být sjednoceny v jedinou sazbu – 17,5%. 10. března 2011 se na této sazbě dohodli představitelé vládní koalice. Původně se měla, až na sedm konkrétních výjimek, sazba DPH sjednotit na 20%. Změny v sazbách budou postupné, kdy od příštího roku by měla být základní sazba 20%

a snížená 14%, která bude i nadále obsahovat stejné položky jako doposud (potraviny, léky, nové byty a knihy). Následně má od roku 2013 dojít ke sjednocení na zamýšlených 17,5%, v níž nebudou žádné výjimky. Dle premiéra Petra Nečase (ODS) by měl výnos ze změn DPH v roce 2012 dosáhnout 26 až 27 miliard. V dalších letech by měl tento výnos klesnout zhruba o čtyři miliardy, tento pokles by měl být kompenzován většími úsporami.

O změnách v sazbách DPH se mluví převážně v souvislosti s reformou důchodového systému, resp. by vyšší výnosy měly pokrýt výpadek způsobený přechodem na jiný systém. (www.novinky.cz, 2011)

Spotřební daň

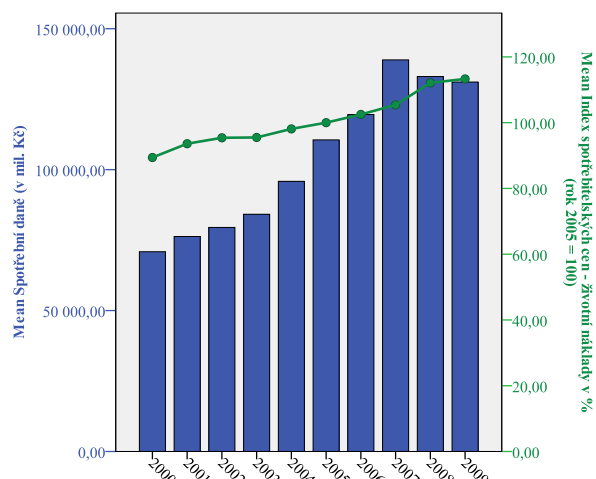
Jak již bylo řečeno dříve, spotřební daní podléhají minerální oleje, líh, pivo, vína a meziprodukty a tabákové výrobky. V ČR se tyto daně používají od roku 1993, původní zákon byl častokrát novelizován s cílem sbližovat právní úpravy spotřebních daní platných v ČR s právním režimem Evropské unie. Posledním krokem tohoto sbližování bylo přijetí zákona č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních.

Daň je stanovena pevnými sazbami, mimo cigarety, které jsou zdaňovány za pomoci kombinace pevné sazby a procentuální částky z konečné maloobchodní ceny.

V roce 2004 došlo ke zvýšení spotřebních daní u pohonných hmot, lihovin a tabákových výrobků. Tyto změny se dle propočtů ČSÚ projeví na celkovém přírůstku hladiny spotřebitelských cen růstem o 0,3 procentního bodu. V roce 2005 pak došlo ke zvýšení spotřební daně tabákových výrobků, které se projeví na konci roku. Rok 2006 a 2007 se nesl ve stejném duchu jako rok 2005, byl ovlivňován zvyšováním spotřební daně u tabákových výrobků. Ceny tabákových výrobků byly v prosinci 2007 vyšší o 29% než v roce předešlém. V následujícím roce vzrostly ceny tabákových výrobků (o 15,5%) opět z důvodu zvýšení spotřební daně. Na cenovou hladinu v roce 2009 měl vliv nárůst daňového zatížení alkoholických nápojů a tabáku z roku 2008. V roce 2010 ovlivnily cenovou hladinu změny ve výši spotřebních daní u pohonných hmot, alkoholických nápojů a tabákových výrobků. Obecně lze říci, že na cenovou hladinu měl největší vliv růst spotřební daně u tabákových výrobků a také u alkoholických nápojů. (ČSÚ, 2011)

Z grafu 4.9 lze vidět, že v průběhu sledovaného období spotřební daně neustále narůstaly až do roku 2008, kdy začaly mírně klesat.

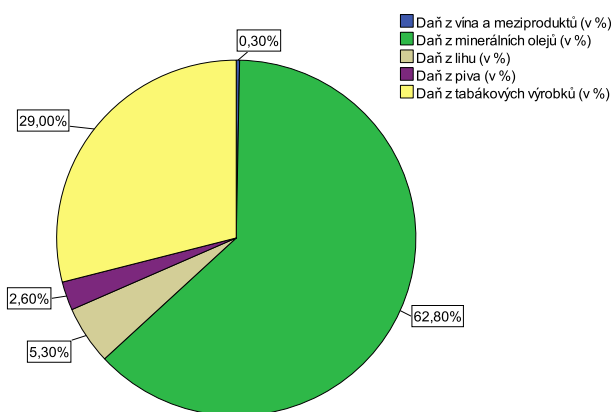
Graf 4.9: Vývoj spotřebních daní (v mil. Kč)

Zdroj: MFČR a ČSÚ, vlastní zpracování

Graf 4.10 znázorňuje podíl dílčích spotřebních daní vybraných v roce 2009. Nejvíce je vybráno na daních z minerálních olejů (52,8%) a daních z tabákových výrobků (29%).

Graf 4.10: Podíl jednotlivých spotřebních daní na celkové výši spotřebních daní v roce 2009 (v %)

Zdroj: Celní správa, vlastní zpracování

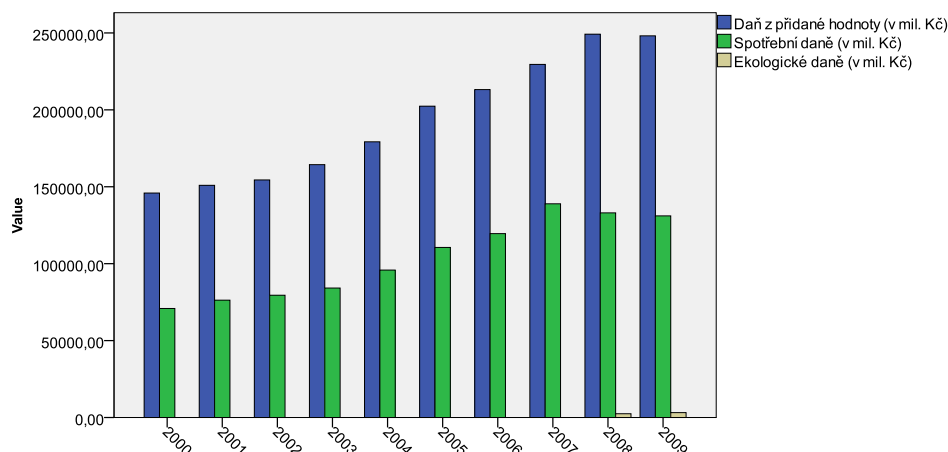
Ekologické daně

Ekologické daně patří mezi nově zavedené daně v ČR, které byly zavedeny v souladu s podmínkami členství České republiky v Evropské unii. K 1. lednu 2008 vznikla České

republiky povinnost zavést daň z elektřiny, ze zemního plynu a pevných paliv. Tato povinnost je zakotvena v zákoně č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů. (MFČR, 2009)

Dle výsledků celního a daňového řízení bylo v roce 2008 na ekologických daních vybráno téměř 2,5 mld. Kč a v roce 2009 více než 3,18 mld. Kč. Ekologické daně jsou však oproti ostatním nepřímým daní nepatrné jak lze vidět v grafu 4.11.

Graf 4.11: Vývoj nepřímých daní (v mil. Kč)

Zdroj: MFČR a Celní správa, vlastní zpracování

Zavedení regulovaných cen mělo výrazný vliv na růstu regulovaných cen. Zavedení těchto daní se projevilo na zvýšení cen energií, které se projevily hlavně v oddíle bydlení, kde v roce 2008 došlo k nárůstu ceny zemního plynu o 24,3%, elektřiny o 9,5% a tepla a teplé vody o 11,7%. I v roce 2009 byly ekologickými daněmi nejvíce ovlivňovány ceny v oddíle bydlení, kdy ceny elektřiny vzrostly o 11,6% a ceny tepla a teplé vody o 7,1%. Naproti tomu ceny zemního plynu se v průběhu roku snižovaly. (ČSÚ, 2011)

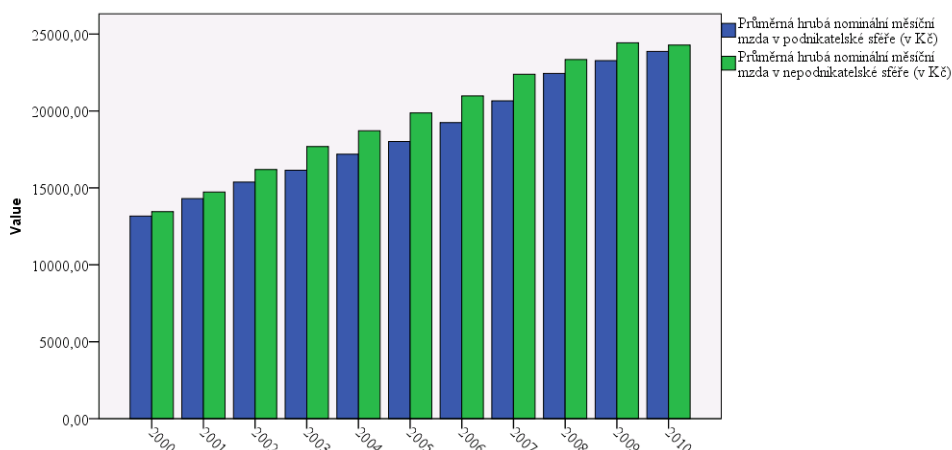
4.3. Cena práce v ČR

V této kapitole je pracováno s průměrnou hrubou měsíční nominální mzdou, která je upravena o rozdíly mezi podnikatelskou a nepodnikatelskou sférou, kde vyšší podíl osob pracuje na částečný úvazek. Jde tedy o údaje o průměrné mzdě na tzv. přepočtené počty zaměstnanců, které přihlížejí k délce pracovního úvazku.

Průměrná hrubá měsíční nominální mzda v průběhu sledovaného období neustále narůstala. Obecně lze říci, že existuje rozdíl ve výši mezd vyplácených v podnikatelské sféře a ve sféře nepodnikatelské, kde jsou mzdy vyšší. Tento rozdíl lze sledovat v grafu 4.12.

V jednotlivých letech se tento rozdíl zvětšoval i zmenšoval. Na sblížení mzdové úrovně v obou sférách se také podílí pravidelné zvyšování tarifů pro zaměstnance nepodnikatelské sféry.

Graf 4.12: Vývoj mezd v podnikatelské a nepodnikatelské sféře (v Kč)

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Nárůst průměrné mzdy není rovnoměrný, jelikož v některých letech byl zaznamenán nárůst větší. Vývoj průměrné hrubé nominální mzdy ukazuje graf 4.13. V průběhu prvních tří let pozorování (2000 – 2002) narůstala průměrná mzda přibližně o 8%. V dalších letech se tento nárůst snížil na 5 – 6%. Další výraznější nárůst proběhl v letech 2007 – 2008. Kdy růst přesáhl 7%. V posledních dvou letech se růst výrazně zpomalil. V roce 2009 narostly mzdy již jen o 4% a v roce 2010 o pouhé 2%. Nejvyšší nárůst průměrné hrubé nominální měsíční mzdy byl zaznamenán v roce 2001, kdy v meziročním srovnání narostla o 8,8%.

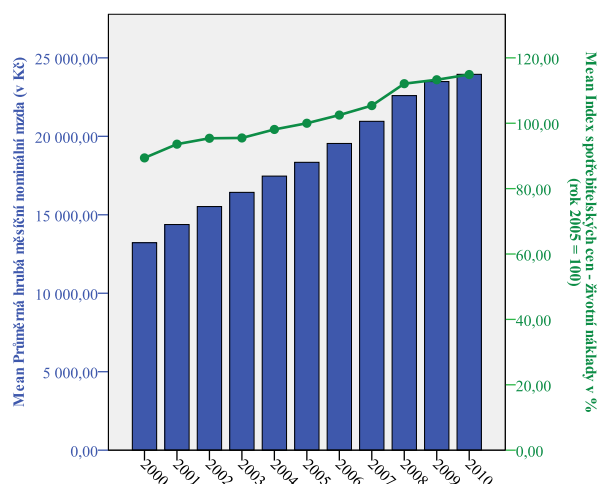
Mzda se za sledované období zvýšila o více než 10 000 Kč. V roce 2000 dosahovala průměrná mzda 13 219 Kč. Hranici 20 000 Kč přesáhla až v roce 2007 a v roce 2010 byla průměrná hrubá nominální mzda 23 951 Kč. V průběhu jednotlivých let byly však zaznamenány výkyvy ve výši vyplácených mezd. Vyšší mzdy byly většinou vypláceny ve druhém a čtvrtém čtvrtletí daného roku.

V roce 2004 se na růstu průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře podílela úprava platových poměrů zaměstnanců ve veřejných službách a správě, kdy se z dvanáctitřídní stupnice platových tarifů přešlo na šestnáctitřídní. V následujících letech také docházelo k úpravám platových poměrů zaměstnanců ve veřejných službách a správě nebo příslušníků Policie ČR, Vězeňské služby ČR, Hasičského záchranného sboru ČR a Celní správy ČR,

kteře se převážně týkaly nárůstu průměrných platů. V roce 2009 došlo k dramatickému meziročnímu poklesu evidenčního počtu zaměstnanců, jejichž počet se ve 3. čtvrtletí snížil o 279 tisíc (6,9%). Největší úbytek pracovních míst byl zaznamenán v průmyslových odvětvích. Tento propad byl částečně zbrzděn nárůstem zaměstnanosti v nepodnikatelské sféře. Navzdory tomuto nárůstu nezaměstnanosti byl v roce 2009 zaznamenán nárůst v oblasti mezd, který však byl způsoben posuny struktur zaměstnanosti, což znamenalo propouštění zaměstnanců s nižšími výdělky a poklesem nemocnosti. Obecně ke zvyšování mezd docházelo jen výjimečně. I rok 2010 byl zasažen poklesem zaměstnanosti, která se ve 3. čtvrtletí snížila o 1,2%.

Úroveň reálné mzdy je ovlivňována jak vývojem nominální mzdy, tak i vývojem cenové hladiny, která růst reálné mzdy brzdí. Jelikož cenová hladina v období 2001 až 2005 kolísala, ovlivňovala výrazně také reálnou mzdu. V roce 2003 byl vlivem velmi nízké inflace zaznamenán výrazný nárůst reálné mzdy.

Graf 4.13: Vývoj průměrné hrubé měsíční mzdy

Zdroj: ČSÚ a MFČR, vlastní zpracování

Vývoj průměrných nominálních mezd je přibližně podobný jako vývoj cenové hladiny. Z grafu 4.13 lze vidět, že i v roce 2008, kdy došlo k výraznějšímu nárůstu průměrné mzdy, došlo rovněž k nárůstu cenové hladiny. A také v letech 2009 až 2010, kdy růst průměrných nominálních mezd zpomalil, zpomalil také nárůst cenové hladiny. (ČSÚ, 2011)

Na vývoji výše mezd se také výrazně podílelo stanovení minimální mzdy, jejíž vývoj ukazuje tabulka 4.4. V ČR byla minimální mzda zavedena v roce 1991 a činila 2 000 Kč

za měsíc a 10,80 Kč za hodinu. Do roku 2000 byla pětkrát navýšena. V průběhu sledovaného období byla, až na výjimky v roce 2000 a 2006, minimální mzda navýšena jen na počátku každého roku. Od roku 2007 až do současnosti dosahuje minimální mzda částky 8 000 Kč za měsíc a 48,1 Kč za hodinu.

Tab. 4.4: Vývoj minimální mzdy (v Kč)

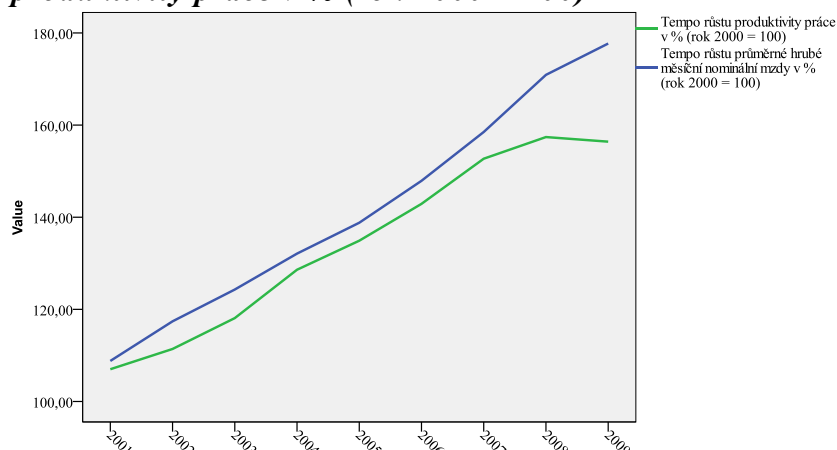
Období	Výše minimální mzdy	
	v Kč za měsíc	v Kč za hodinu
2000 leden	4 000	22,3
2000 červenec	4 500	25
2001 leden	5 000	30
2002 leden	5 700	33,9
2003 leden	6 200	36,9
2004 leden	6 700	39,6
2005 leden	7 185	42,5
2006 leden	7 570	44,7
2006 červenec	7 955	48,1
2007 leden	8 000	48,1

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování.

Následující graf 4.14 porovnává vývoj průměrné hrubé měsíční nominální mzdy s produktivitou práce¹⁶. V případě, kdy je růst mezd rychlejší než produktivita práce, dochází k nárůstu cenové hladiny. K takovéto situaci došlo v každém roce sledovaného období. V roce 2009 dokonce došlo k mírnému poklesu produktivity práce. Z tohoto vývoje lze předpokládat, že pomalejší růst produktivity práce přispívá k růstu cenové hladiny.

¹⁶ Produktivita práce je vyjádřena jako HDP v běžných cenách na jednu zaměstnanou osobu. Zaměstnaní jsou zaměstnanci i podnikatelé v národním hospodářství bez ohledu na to, jestli patří mezi rezidenty nebo nerezidenty na daném teritoriu.

Graf 4.14: Porovnání vývoje průměrné hrubé měsíční nominální mzdy a produktivity práce v % (rok 2000 = 100)

Zdroj: ČSÚ a www.analytika.kr-vysocina.cz, vlastní zpracování.

Obdobně jako výše nominálních mezd má na vývoj cenové hladiny vliv výše pojistného odváděného zaměstnavateli za své zaměstnance. Jak již bylo řečeno dříve, růst mzdových nákladů firmy se nejčastěji projeví ve zvyšování cen produkce a tím tedy i v růstu cenové hladiny. V České republice se k tomuto pojištění řadí pojištění sociální a zdravotní. Oboje je hrazeno jak samotnými zaměstnanci, tak i zaměstnavateli, kteří je odvádějí za své zaměstnance. Sociální pojištění v sobě zahrnuje pojistné na nemocenské pojištění, na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

Pojistné se počítá z úhrnu příjmů ze závislé činnosti a funkčních požitků, které jsou předmětem daně z příjmů fyzických osob a nejsou od této daně osvobozeny. Celkem je v současné době na tato dvě pojištění zaměstnavateli odváděno 34% z výše příjmu zaměstnance. Velikost odvodů na všeobecné zdravotní pojištění se v průběhu sledovaného období neměnilo (9%) avšak výše dílčích složek sociálního pojištění ano. Jednotlivé změny v těchto dílčích položkách sociálního pojištění ukazuje tabulka 4.5.

Tab. 4.5: Vývoj pojistného zaměstnanců placeného zaměstnavatelem (v %)

	Nemocenské pojištění	Důchodové pojištění	Příspěvek na státní politiku zaměstnanosti	Všeobecné zdravotní pojištění	Celkem
1996 - 2003	3,30	19,50	3,20	9,00	35,00
2004 - 2008	3,30	21,50	1,20	9,00	35,00
2009 - 2010	2,30	21,50	1,20	9,00	34,00

Zdroj: VÚPSV, vlastní zpracování

4.4. Shrnutí

Jelikož bylo obtížné prakticky popsat možné souvislosti všech fiskálních opatření s cenovou hladinou, byly v této kapitole popsány jen některé. Mezi popisované opatření byly zahrnuty především nepřímé daně, které mají v rámci daní největší vliv na cenovou hladinu. Dále byla také sledována cena práce v ČR, která je vládou ovlivňována především prostřednictvím mzdy minimální, odvodů na sociální a zdravotní pojištění a také prostřednictvím mezd, které jsou vypláceny v nepodnikatelském (státním) sektoru.

V první části této kapitoly byl popsán vývoj cenové hladiny a následně byly stručně vymezeny faktory, které její vývoj ovlivnily. První část sledovaného období byl ovlivněn především pokračující transformací české ekonomiky, která se z centrálně řízené ekonomiky přetvářela na ekonomiku tržní. Ceny byly v tomto období ovlivněny deregulací, liberalizací, probíhající daňovou reformou a také zavedeným režimem fixního měnového kurzu. Ceny v tomto období výrazně rostly. V následujícím období už cenová hladina rostla stabilněji než na počátku transformace. Od roku 1999 růst cenové hladiny mírně zpomalil. V roce 2001 cenovou hladinu ovlivnila deregulace cen, která se týkala např. zvýšení cen u nájemného, elektřiny, plynu nebo dopravy. V roce 2004 cenovou hladinu ovlivnil vstup České republiky do Evropské unie. V rámci vstupu do EU musela vláda mimo jiné upravit také zákon o dani z přidané hodnoty, zákon o spotřebních daních nebo zavést daně ekologické.

Následující část kapitoly byla věnována vývoji daní. Jelikož ale největší vliv na cenovou hladinu mají daně nepřímé, byly zde daně přímé zmíněny jen na začátku a dále už byl popsán pouze vliv daní nepřímých. Dílčí nepřímé daně byly sledovány v období od roku 2000 do roku 2009. Rok 2010 je zmíněn jen krátce z důvodu nedostupnosti dat v době, kdy byla práce zpracovávána. První popisovanou daní bylo DPH, které od počátku sledovaného období prodělalo výrazné změny. Do vstupu České republiky do EU, byly sazby neměnné téměř deset let. Od této doby do počátku roku 2010 byly sazby této daně měněny a také došlo k přesunům položek zdaňovaných sazbou sníženou do položek zdaňovaných sazbou základní. Výraznější nárůsty peněžních prostředků vybraných na DPH korespondovaly se znatelnými nárůsty cenové hladiny. Takovéto situace lze sledovat v roce 2004 a také v roce 2008, kdy DPH i cenová hladina narostly výrazněji než v jiných letech. S DPH se také pojí výrazná změna, které má být realizována v následujících letech. Touto změnou je sjednocení sazeb DPH v jedinou sazbu, která by měla být 17,5%. S touto změnou lze očekávat výraznější nárůst

cenové hladiny, který bude spojen především se zrušením sazby snížené. Spotřební daně se v České republice používají od roku 1993. V rámci těchto daní dochází velmi často k úpravám výše zdanění. Nejčastější nárůsty míry zdanění probíhají u daně z tabákových výrobků a z alkoholických nápojů. Největší podíl z vybraných spotřebních daní tvoří daň z minerálních olejů. Nejvýraznější nárůst vybraných peněz v rámci těchto daní proběhl v roce 2007, avšak v následujících letech už množství vybraných peněžních prostředků klesalo. Do roku 2004, kdy i cenová hladina rostla spíše mírným tempem, rostly i spotřební daně jen pozvolna. Od roku 2004 jsou meziroční přírůstky těchto daní výrazné. Ekologické daně se začaly používat až v roce 2008. Na vývoj cenové hladiny výrazný vliv však nemají, jelikož tvoří jen zanedbatelnou část nepřímých daní.

Cena práce, byla sledována od roku 2000 do roku 2010. Průměrná hrubá měsíční nominální mzda v průběhu tohoto období neustále nerůstala téměř rovnoměrně. Posledních tři roky se však tomuto trendu mírně vymykají. V roce 2008 byl nárůst o něco výraznější než v předešlých letech, avšak v dalších letech nárůst zpomalil, jelikož byl český trh ovlivněn finanční krizí. Obdobný vývoj v těchto letech byl zaznamenán i u cenové hladiny. Vláda má možnost ovlivnit velikost vyplácených mezd také prostřednictvím minimální mzdy, která se od roku 2000 několikrát zvýšila. Poslední nárůst proběhl v roce 2007. S vyplácenou mzdou a cenovou hladinou souvisí i produktivita práce. V případě, že mzdy rostou rychleji než produktivita práce, roste také cenová hladina. Jelikož tento vývoj byl zaznamenán v celém sledovaném období, lze předpokládat, že mohl ovlivnit i cenovou hladinu. Na cenovou hladinu má vliv také sociální a zdravotní pojištění, které je za své zaměstnance povinen platit jejich zaměstnavatel. Tato pojištění se promítnou do výše vyplácené mzdy (z pohledu zaměstnance), hlavně se ale kvůli těmto odvodům zvyšují i mzdové náklady, které zaměstnavatel zahrne do cen výrobků. Od roku 2000 došlo v celkové výši odvodů jen k jedné změně a to v roce 2009, kdy celková výše odvodů na tato pojištění klesla z 35% na 34%.

Vlivy státu na cenovou hladinu prostřednictvím agregátní poptávky nebo úrokových sazeb nebyly v této kapitole uvedeny z důvodu jejich obtížné praktické formulace. Pokud bychom měli na Českou republiku aplikovat fiskální teorii cenové hladiny, dalo by se uvažovat o silné verzi. Česká národní banka je totiž na vládě ČR zcela nezávislá a není tedy povinna upravovat nabídku peněz dle požadavků vlády. Lze tedy předpokládat, že vývoj cenové hladiny je fiskální politikou determinován, i když centrální banka nemění objem

peněžní zásoby. Avšak s jistotou by byla tato tvrzení možno potvrdit jen na základě výsledků náročných ekonometrických modelů.

Souhrnně lze říci, že nejvýrazněji může vláda České republiky ovlivnit cenovou hladinu prostřednictvím nepřímých daní, které vstupují přímo do cen na trhu.

5. Závěr

Tato diplomové práce byla věnována nepříliš sledovanému tématu, kterým je vliv fiskální politiky na cenovou hladinu. Toto téma je opomíjeno především z důvodu, že cenová hladina je v ekonomické teorii zpravidla brána jako jev monetární a přímo jej může ovlivnit pouze centrální banka. Avšak je třeba se dívat i na to, že cenovou hladinu nepřímo ovlivňují i jiné kanály a instituce, ke kterým se řadí i stát.

Cílem diplomové práce bylo popsat vlivy vybraných fiskálních opatření a jejich dopad na cenovou hladinu České republiky na základě jejího minulého vývoje. V práci nebyly brány v úvahu vlivy monetární politiky, ale pouze vlivy fiskální politiky, které mohou mít nějaký, i když nepřímý vliv na cenovou hladinu. Vývoj cenové hladiny byl následně porovnáván s vývojem faktorů, na které mají vliv rozhodnutí vlády, a které mohou nepřímo ovlivnit cenovou hladinu.

Práce se skládá mimo úvodu a závěru ze tří hlavních kapitol. První kapitola byla věnována fiskální politice. Bylo zde popsáno, kdo fiskální politiku provádí, jaké jsou její funkce, cíle a nástroje, které používá k dosažení stanovených cílů. Část kapitoly byla také věnována typům fiskální politiky a jejich účinkům v různých situacích. Kapitulu uzavírá stručná charakteristika fiskálních multiplikátorů.

Druhá kapitola začala popisem cenové hladiny a metod jejího výpočtu. S cenovou hladinou je úzce spojena i inflace, a proto byla v této kapitole také zmíněna. Druhá část této kapitoly byla již věnována charakteristice kanálů, kterými může stát ovlivnit cenovou hladinu. Prvním popisovaným kanálem byl model AS-AD. Po modelu AS-AD byla popsána tzv. fiskální teorie cenové hladiny a její slabá a silná verze. Jelikož stát může svými zásahy ovlivnit také ceny na trhu, byly do této kapitoly zahrnuty i způsoby, kterými stát ovlivňuje ceny na trhu statků. Kapitulu uzavírá popis vlivů fiskální politiky na úrokovou míru a cenu práce.

Poslední kapitola byla věnována zkoumání vývoje cenové hladiny a fiskálních opatření, které měly na vývoj cenové hladiny vliv. Na počátku kapitoly byl popsán vývoj cenové hladiny od roku 1990 až po současnost. Zbýlá část kapitoly byla již věnována pouze vývojem dílčích opatření a jejich vlivům na cenovou hladinu. Prvním sledovaným opatřením byly daně. V rámci daní byl popsán jen vývoj daní nepřímých, které cenovou hladinu

ovlivňují výrazněji než daně přímé. Druhou popisovanou skupinou byly ceny práce v ČR. Kapitulu uzavírá shrnutí a vymezení vlivů dílčích opatření na cenovou hladinu.

V poslední kapitole byly zkoumány jen některé z kanálů, kterými může vláda ovlivnit vývoj cenové hladiny. Praktický popis možných souvislostí ostatních kanálů nebyl proveden, jelikož by vyžadoval vytvoření složitých ekonometrických modelů, což by přesahovalo náročnost zpracovávané diplomové práce. V rámci fiskální teorie cenové hladiny, by bylo možno ve spojení s Českou republikou uvažovat o silné verzi FTPL. Slabá verze nelze brát v úvahu, jelikož Česká národní banka je na vládě ČR zcela nezávislá a nepřizpůsobuje nabídku peněz politice státu. Lze tedy předpokládat, že vývoj cenové hladiny je fiskální politikou determinován, i když centrální banka nemění objem peněžní zásoby. Avšak s jistotou by byla tato tvrzení možno potvrdit jen na základě výsledků náročných ekonometrických modelů.

V rámci práce byl zkoumán vliv daní na cenovou hladinu. Z uvedených skutečností lze vyvodit, že nepřímé daně mají skutečně jistý vliv na vývoj cenové hladiny. Z nepřímých daní může nejvíce ovlivnit vývoj cenové hladiny DPH, které je zahrnuto ve všech cenách statků. Prostřednictvím ceny práce může stát zasahovat co vývoje cenové hladiny hned několika způsoby. Stát má vliv na výši mezd, které jsou vypláceny v nepodnikatelské sféře. Mzdy vyplácené v podnikatelské sféře stát ovlivňuje především prostřednictvím minimální mzdy, jejíž výši musí zaměstnavatelé dodržovat, a také prostřednictvím odvodů na sociální a zdravotní pojištění. Tyto faktory ovlivní výši mzdových nákladů, které jsou zaměstnavatelem následně promítnuty do cen výrobků a služeb.

Souhrnně lze říci, že i když vláda prostřednictvím fiskální politika nemá jako centrální banka přímý vliv na vývoj cenové hladiny, může ji svými nástroji a zásahy do ekonomiky určitou měrou ovlivnit.

Seznam použité literatury

A. Knihy a příspěvky ve sborníku

1. IZÁK, V. *Fiskální politika*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2005. 209 s. ISBN 80-245-0976-8.
2. JUREČKA, V. a kol. *Makroekonomie*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. 336 s. ISBN 978-80-247-3258-9.
3. MACH, M. *Makroekonomie II pro magisterské (inženýrské) studium 1. a 2. část*. 3.vyd. Slaný: MELANDRIUM, 2001. 367 s. ISBN 80-86175-18-9.
4. MANDEL, M.; TOMŠÍK, V. *Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice*. 2. rozš. vyd. Praha: Management Press, 2008. 367 s. ISBN 978-80-7261-185-0.
5. PEKOVÁ, J. *Veřejné finance. Úvod do problematiky*. 3.přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2005. 528 s. ISBN 80-7357-049-1.
6. SPĚVÁČEK, V. a kol. *Transformace české ekonomiky politické, ekonomické a sociální aspekty*. 1. vyd. Příbram: LINDE, 2002. 525 s. ISBN 80-86131-32-7.
7. VLČEK, J. *Ekonomie a ekonomika*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. 516 s. ISBN 978-80-7357-478-9.
8. WOODFORD, M. *Fiscal Requirements for Price Stability*. Journal of Money, Credit and Banking, 2001, vol. 33, No. 3, pp. 669-727. ISSN 0022-2879.
9. WROBLOWSKÝ, T. 2004. *Fiskální teorie determinace cenové hladiny*. Národohospodářský obzor. 2004, č. 2, s. 77-85. ISSN 1213-2446.
10. ŽÍDEK, L. *Transformace české ekonomiky. 1989-2004*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. 304 s. ISBN 80-7179-922-X.

B. Elektronické publikace

1. Celní správa České republiky[online]. 2009 [cit. 2011-04-04]. *Vše, co chcete vědět o ekologických daních a chtěli byste se zeptat*. Dostupné z WWW: <http://old.cs.mfcr.cz/CmsGrc/Obchod-se-zbozim/Eko_dane/VP_EKO.htm>.
2. Celní správa České republiky [online]. 2009 [cit. 2011-04-02]. *Výsledky celního a daňového řízení*. Dostupné z WWW: <<http://www.celnisprava.cz/cz/statistiky/Stranky/vysledky-celniho-a-danoveho-řízení.aspx>>.

3. Český statistický úřad [online]. 2011 [cit. 2011-02-27]. *Analýzy a komentáře*. Dostupné z WWW: <http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/analyzy_csu>.
4. Český statistický úřad [online]. 2011 [cit. 2011-02-15]. *Indexy spotřebitelských cen (metodická příručka pro uživatele)*. Dostupné z WWW: <[http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/isc_metodicka_prirucka/\\$File/manual_isc_2010.pdf](http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/isc_metodicka_prirucka/$File/manual_isc_2010.pdf)>.
5. Český statistický úřad [online]. 2011 [cit. 2011-04-01]. *Indexy spotřebitelských cen – inflace – časové řady*. Dostupné z WWW: <http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/isc_cr>.
6. Daňový portál pro všechny [online]. 2011 [cit. 2011-04-02]. *Vývoj sazeb DPH v ČR*. Dostupné z WWW: <<http://www.berne.cz/danova-teorie/vyvoj-sazeb-dph-v-cr/>>.
7. Dynamické srovnání krajů [online]. 2010 [cit. 2011-04-20]. *Produktivita práce (HDP b.c. na 1 zaměstnance v tis. Kč)*. Dostupné z WWW: <<http://analytika.kr-vysocina.cz/KOMPARACE/index.php?menu=1&kraj=CZ061&ukazatel=100>>.
8. Europa, Portál Evropské unie [online]. 2011 [cit. 2011-03-07]. *Daně*. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/pol/tax/index_cs.htm>.
9. Europa, Portál Evropské unie [online]. 2011 [cit. 2011-04-17]. *Co jsou to „konvergenční kritéria“?* Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/emu10/questions_cs.htm#>.
10. Finance [online]. 2011 [cit. 2011-04-17]. *Odvody sociálního a zdravotního pojištění ze mzdy*. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.cz/dane-a-mzda/informace/odvody-ze-mzdy/>>.
11. Ministerstvo financí České republiky [online]. 2011 [cit. 2011-02-27]. *Finanční statistika*. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/fin_stat.html>.
12. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. 2010 [cit. 2011-04-18]. *Přehled o vývoji částek minimální mzdy*. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/871>>.
13. Novinky.cz [online]. 2011 [cit. 2011-04-03]. *Koalice mění dohodu o DPH, jednotná sazba bude 17,5 procenta*. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/227491-koalice-meni-dohodu-o-dph-jednotna-sazba-bude-17-5-procenta.html>>.
14. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí [online]. 2010 [cit. 2011-04-18]. *Vývoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů ČR*. Dostupné z WWW: <http://www.vupsv.cz/index.php?p=economic_social_indicators&site=default>.

C. Zákony

1. Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních v platném znění

Seznam zkratk

AD	agregátní poptávka
AS	agregátní nabídka
CPI	index spotřebitelských cen
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DPH	daň z přidané hodnoty
EU	Evropská unie
FTPL	Fiskální teorie cenové hladiny
HDP	hrubý domácí produkt
IPD	implicitní cenový deflátor
IS	trh zboží
Kč	koruna česká
LM	trh kapitálu
mil.	milión
mld.	miliarda
ODS	Občanská demokratická strana
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
P	cenová hladina
p. b.	procentní bod
PPI	index cen výrobců
USD	americký dolar

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové (bakalářské) práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne

.....
jméno a příjmení studenta

Adresa trvalého pobytu studenta:

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Indexy spotřebitelských cen – životních nákladů (v %)

Příloha č. 1 - Indexy spotřebitelských cen – životních nákladů (v %)

průměr roku 2005 = 100													
Období	Úhrn	v tom											
		potraviny a nealkoholické nápoje	alkoholické nápoje, tabák	odívání a obuv	bydlení, voda, energie, paliva	bytové vybavení, zařízení domácnosti, opravy	zdraví	doprava	pošty a telekomunikace	rekreace a kultura	vzdělávání	stravování a ubytování	ostatní zboží a služby
1994	59,1	77,1	60,6	87,3	34,3	84,1	43,7	63,5	37,0	65,7	46,2	55,4	63,8
1995	64,5	85,7	64,7	96,4	37,8	88,5	49,3	67,0	43,1	71,5	53,9	62,3	67,2
1996	70,2	92,5	71,0	106,4	42,5	92,4	55,3	75,3	49,5	76,2	61,2	66,2	70,8
1997	76,2	96,6	75,6	115,8	50,5	97,3	65,9	81,4	56,8	81,4	67,3	70,6	75,2
1998	84,4	100,9	82,7	123,1	66,0	103,2	75,1	85,2	62,9	86,9	77,2	78,9	81,1
1999	86,2	95,3	86,6	123,2	72,0	105,2	78,1	88,2	72,4	88,8	83,3	81,2	83,2
2000	89,4	96,2	90,3	120,8	78,1	105,7	80,3	97,9	77,6	91,1	86,9	83,4	85,0
2001	93,6	101,1	93,1	118,8	85,8	105,8	82,8	98,2	81,4	95,7	89,4	85,7	88,9
2002	95,4	99,1	94,9	115,7	91,0	105,7	86,7	96,3	84,0	97,6	92,6	88,7	92,4
2003	95,5	97,0	95,8	110,0	92,8	104,1	90,2	96,4	82,3	97,3	95,3	90,3	95,0
2004	98,1	100,3	98,6	105,5	96,0	102,0	93,0	98,6	92,9	98,3	97,7	95,6	99,0
2005	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2006	102,5	100,9	101,1	94,0	106,3	98,7	104,8	101,6	106,8	101,5	103,5	102,6	101,9
2007	105,4	105,6	111,5	93,3	109,9	98,6	108,6	102,0	106,8	101,5	106,0	105,5	104,0
2008	112,1	114,2	122,5	92,3	121,2	99,0	142,8	104,4	103,9	102,3	108,9	113,0	108,9
2009	113,3	109,7	130,4	89,9	129,9	98,4	138,1	98,3	99,1	101,4	111,8	115,5	111,0
2010	114,9	111,3	136,5	87,6	132,2	97,9	145,3	100,9	97,1	100,4	113,6	118,4	112,2

Zdroj: Český statistický úřad [online]. 2011 [cit. 2011-04-01]. *Indexy spotřebitelských cen – inflace – časové řady*. Dostupné z WWW: http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/isc_cr